

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการดำเนินงานตามมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหาร โครงการ

1.1 ความหมายของการบริหาร โครงการ

1.2 แนวทางการบริหาร โครงการ

1.3 การประเมิน โครงการ

2. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1 ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2 แนวคิดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.3 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.4 องค์ประกอบและกระบวนการในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.5 วิธีการและเครื่องมือดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.6 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2.7 การประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.8 การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

3. จิตวิทยาที่เกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.1 ความแตกต่างระหว่างบุคคล

3.2 พัฒนาการทางบุคลิกภาพ และพฤติกรรม

3.3 ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การบริหารโครงการ

1. ความหมายของการบริหารโครงการ

"โครงการ" เป็นกลุ่มกิจกรรมที่สัมพันธ์กัน เป็นความพยายามจัดกิจกรรมที่มีลักษณะพิเศษอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดที่สุดใน การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ส่วนคำว่า "การบริหาร" หมายถึง ภารกิจของผู้ปฏิบัติงานคนใดคนหนึ่งหรือหลายคน ที่เข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การทำงานของ ผู้ปฏิบัติงานซึ่งต่างฝ่ายต่างทำแล้วไม่อาจประสบผลสำเร็จจากการแยกกันทำ ให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี (Donnelly et. al. 1987 : 17)

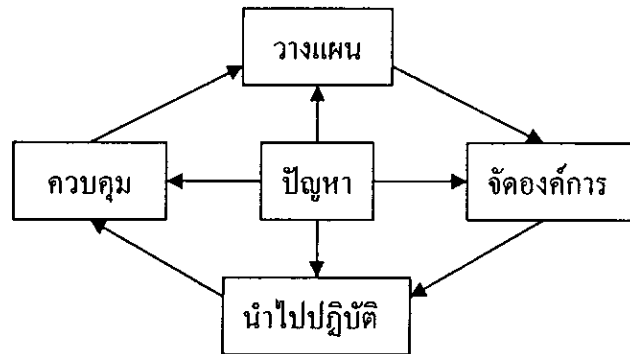
ประสิทธิ์ ตงยงศิริ (2538 : 15) ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า โครงการ คือ กิจกรรมหรืองานที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทน กิจกรรมหรืองานดังกล่าวจะต้องเป็นหน่วยงานอิสระหน่วยหนึ่งที่สามารถทำการวิเคราะห์ วางแผนและนำไปปฏิบัติพร้อมทั้งมีลักษณะแจ้งชัดถึงจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด

Turner (1993 : 11 - 13) การบริหารโครงการ (Project Management) หมายถึง ภาวะบวนการ ในการดำเนินกิจกรรมที่มีลักษณะพิเศษไม่ซ้ำแบบกันด้วยวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากการบริหารงานประจำ / การบริหารทั่วไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ภายใต้กรอบด้านงบประมาณ และเวลา วัตถุประสงค์ที่กำหนดอาจจะเป็นผลได้ที่เป็น การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพหรือทั้ง 2 อย่าง โดยประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ หมายถึง ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเมื่อมีการดำเนินงานโครงการ การบริหารทั่วไปมักเน้นวัตถุประสงค์ด้านคุณภาพ ต้นทุน และเวลา โดยผู้บริหารโครงการมักเน้นวัตถุประสงค์ด้านเวลาเพราะวิธีการควบคุมเวลามีความชัดเจนมากที่สุด

1.2 กระบวนการบริหาร มี 2 แนวคิด คือ

1.2.1 วงจรการแก้ปัญหา โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่าวัตถุประสงค์ของโครงการเกี่ยวข้องกับปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ดังนั้นกระบวนการบริหารโครงการจึงประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ วางแผน ขึ้นจัดองค์การ ขึ้นนำไปปฏิบัติ และขึ้นควบคุม ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงวงจรการแก้ปัญหา

ที่มา : Turner (1993 : 13)

1.2.2 วงจรการบริหารโครงการ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่าโครงการเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะชั่วคราว กล่าวคือโครงการมีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด กระบวนการบริหารโครงการจึงประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นริเริ่ม ขั้นเจริญเติบโต ขั้นสุกงอม และขั้นสลายตัว

1.3 ระดับการบริหารพื้นฐาน โครงการหนึ่ง ๆ ในองค์การเกี่ยวข้องกับบทบาทและความรับผิดชอบของผู้บริหารระดับต่าง ๆ 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 คือระดับบูรณาการ ผู้บริหารโครงการระดับนี้ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์กรและโครงการ ระดับ 2 คือระดับกลยุทธ์ ผู้บริหารโครงการระดับนี้ทำหน้าที่ประสานกิจกรรมของโครงการกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้สามารถดำเนินงานไปได้และระดับ 3 คือระดับยุทธวิธี ผู้บริหารระดับนี้จะเกี่ยวข้องกับการดูแลควบคุมการปฏิบัติงานเพื่อให้การผลิต ผลักดันและการบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากแนวคิดดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า การบริหารโครงการ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมที่มีลักษณะพิเศษ หรือ ด้วยวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากการบริหารงานประจำ / การบริหารทั่วไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ที่กำหนดไว้ภายใต้กรอบด้านงบประมาณ และเวลา วัตถุประสงค์ที่กำหนด

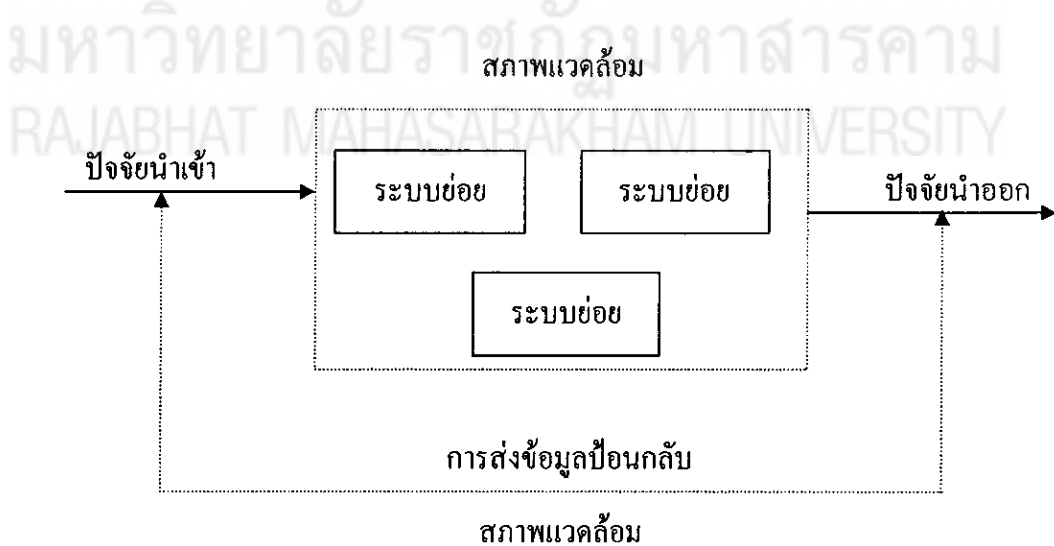
2. แนวทางการบริหารโครงการ

มยุรี อนุมานราชชน (2546 : 20 – 31) ได้อธิบายว่า แนวคิดในการบริหารโครงการที่สำคัญแนวคิดหนึ่งคือ "แนวทางระบบ" (System Approach) ซึ่งแนวคิดนี้เน้น

ความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างการบริหารกับสภาพแวดล้อมในการแปรเปลี่ยนปัจจัยทางการบริหารให้เป็นผลงาน เน้นการมองภาพระบบการบริหารแบบองค์รวมและการให้ความสำคัญแก่ปฏิสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ในการบริหาร แนวทางระบบช่วยให้การบริหารโครงการพัฒนาไปอย่างมาก กล่าวคือ

1. แนวทางระบบเน้นการมองภาพระบบโดยรวมทำให้การบริหารโครงการคำนึงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
2. แนวทางระบบทำให้การดำเนินงานขององค์กร โครงการต้องมีการวางแผนไว้อย่างดีไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การกำหนดและจัดการระบบย่อยต่างๆ และการเชื่อมโยงระหว่างระบบย่อยนั้นๆ
3. โครงการต้องมีการควบคุมตลอดเวลา โดยมีข้อมูลป้อนกลับการพัฒนาข้อมูลและการควบคุมกิจกรรมหรือดำเนินงาน โครงการหลาย ๆ ระดับ
4. แนวทางระบบทำให้มีการนำเทคนิคของระบบต่างๆ มาใช้อย่างกว้างขวางได้แก่การวิเคราะห์ระบบ วิศวกรรมระบบ และตัวแบบเลียนของจริง เป็นต้น

เสนอ กริมจิตรผ่อง (2546 : 5 - 7) กล่าวว่า การบริหารโครงการตามแนวทางระบบเป็นการบริหารจุดเชื่อมโยง เพราะการบริหารโครงการต้องจัดการระบบย่อย ๆ ของโครงการและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อย ๆ โดยเฉพาะผู้บริหารต้องให้ความสนใจจุดเชื่อมโยงระหว่างระบบย่อยที่สำคัญเป็นพิเศษ ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 แสดงแนวทางระบบ

ที่มา : เสนอ กริมจิตรผ่อง (2546 : 5)

การบริหารโครงการให้บรรลุผลสำเร็จที่พึงประสงค์ผู้บริหารต้องดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ แต่ละขั้นตอนจะต้องสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นวงจรโครงการ (Project Life Cycle) 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นการศึกษาความเป็นไปได้ขั้นต้นและการศึกษาความเป็นไปได้

เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการค้นหาและกำหนดหรือนิยามโครงการ เป็นการพิจารณารายละเอียดของโครงการเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเงิน ด้านการบริหาร ด้านเทคนิค ด้านการตลาด ด้านสังคม ด้านการเมือง และด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อตัดสินใจและกำหนดทางเลือกสำหรับดำเนินงานโครงการ

2. ขั้นการออกแบบโครงการ

เมื่อได้ข้อมูลและผลการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการแล้วก็นำข้อเสนอโครงการที่เป็นที่ยอมรับนั้นมากำหนดรายละเอียดของโครงการ เช่น วัตถุประสงค์และเป้าหมาย ขอบเขต วิธีดำเนินการ ทรัพยากร งบประมาณ ที่ตั้ง ระยะเวลาจัดทำโครงการ เป็นต้น

3. ขั้นการผลิต / ขั้นการจัดทำ

เป็นการเริ่มต้นดำเนินงานตามโครงการที่ได้ออกแบบไว้ อาจต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างขององค์กรเพื่อให้เหมาะสมกับการดำเนินงานโครงการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

4. ขั้นยุติโครงการและเริ่มโครงการใหม่

เมื่อโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ / เป้าหมายก็ถือว่าโครงการสิ้นสุดลงแต่โครงการอาจจะระงับไปก่อนระยะเวลาที่กำหนดด้วยเหตุผลและความจำเป็นบางอย่าง เมื่อโครงการสิ้นสุดอาจจะประเมินผลโครงการเพื่อการวิเคราะห์และติดตามผลการปฏิบัติงานและปรับสภาพโครงการเข้าสู่การบริหารทั่วไปเพื่อรักษากิจกรรมโครงการนั้น ๆ ให้สามารถมีผลผลิตหรือให้บริการได้ต่อไปตามประสิทธิภาพและประสิทธิผลในอัตราและปริมาณที่คาดคะเนไว้

ขั้นตอนทั้ง 4 ของวงจรโครงการมีความสัมพันธ์กันในการบริหาร กล่าวคือขั้นการศึกษาความเป็นไปได้เป็นงานที่ผู้บริหารระดับสูงต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง การตัดสินใจของผู้บริหารว่าจะจัดทำโครงการหรือไม่ มีผลกระทบต่อการลงทุนเพื่อดำเนินงานโครงการ ขั้นการออกแบบโครงการเป็นงานที่มีลักษณะเชิงกลยุทธ์ ขั้นการผลิตเกี่ยวข้องกับการกำหนดรายละเอียดของกลยุทธ์และขั้นยุติโครงการและเริ่มต้นใหม่ซึ่งเป็นช่วงที่การบริหารทั้ง 3 ระดับคือระดับบูรณาการระดับกลยุทธ์และระดับยุทธวิธีเข้ามาเกี่ยวข้องกันอย่างมาก

นอกจากมิตินี้ของวงจรโครงการและมิตินี้ของระดับการบริหารโครงการแล้วอาจพิจารณาการบริหารโครงการในมิติภารกิจของผู้บริหารโครงการซึ่งส่วนใหญ่มี 2 ระดับ คือ ระดับภายนอกโครงการ และระดับภายในโครงการ ดังนี้

1. ระดับภายนอกโครงการเป็นการดำเนินงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายนอกโครงการ ผู้บริหารต้องสร้างความเชื่อมั่นว่าโครงการจะได้รับทรัพยากรและปัจจัยในการดำเนินงานที่จำเป็นตลอดอายุของโครงการ กิจกรรมในระดับนี้ได้แก่

1.1 นิยามโครงการ

1.2 เตรียมปฏิบัติงานโครงการและบำรุงรักษาโครงการ

1.3 เตรียมการส่งมอบผลผลิต / ผลิตภัณฑ์ / บริการ

1.4 จัดโครงสร้างองค์การและระบบขององค์การโครงการให้เหมาะสมกับ

การบริหาร

1.5 สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มภายนอกโครงการที่สำคัญเช่น รัฐบาลกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ฝ่ายสนับสนุนด้านการเงินและสื่อมวลชน เป็นต้น

1.6 สร้างกำลังคน / บุคลากรซึ่งมีทักษะเหมาะสมกับการบริหารโครงการ

1.7 สร้างความเชื่อมั่นว่ากิจกรรมโครงการจะได้รับเงินอุดหนุนอย่างเพียงพอ

2. ระดับภายในโครงการ เป็นการดำเนินงานภายในโครงการโดยเน้นกิจกรรมที่ทำให้ผู้บริหารระดับสูงและระดับกลยุทธ์ สามารถปฏิบัติงานที่ได้กำหนดไว้จนบรรลุผลสำเร็จ

กิจกรรมในระดับนี้มีดังนี้

2.1 นิยามโครงการ ปัจจัยที่กำหนดการบริหารโครงการได้แก่ลักษณะเฉพาะทางที่เกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค งบประมาณ และกรอบงบประมาณ

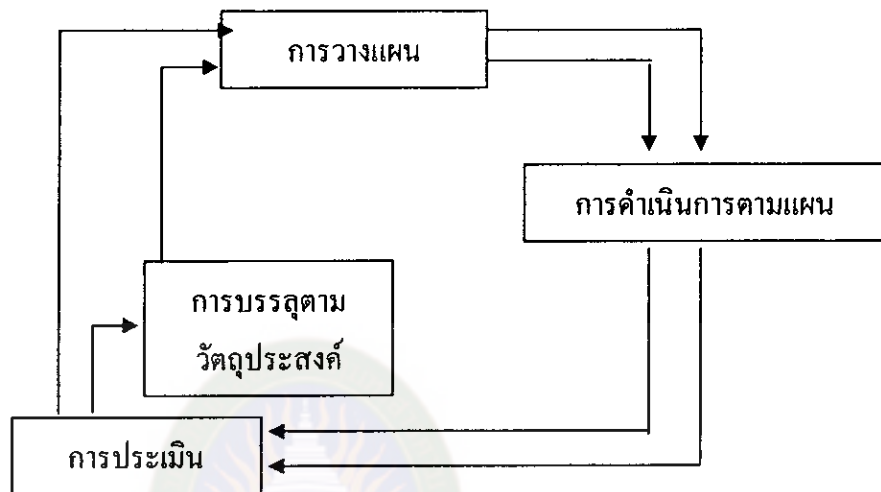
2.2 ออกแบบองค์การให้มาทำหน้าที่รับผิดชอบดำเนินโครงการ โดยกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นทางการขององค์การ ระบบการไหลของข้อมูลและกระบวนการควบคุมข้อมูล รวมทั้งการติดต่อสื่อสารและความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการในการปฏิบัติงาน

2.3 แก้ไขปัญหาและขจัดอุปสรรคที่มาจากสภาพแวดล้อมโครงการ เช่น จัดการเจรจาต่อรองกับสภาพแรงงาน กำหนดกฎระเบียบที่จำเป็น จัดหาสินค้าคงคลังให้เพียงพอ

2.4 จัดหาสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก การขนส่ง การติดต่อสื่อสารและเครื่องมือใช้เพื่อนำมาดำเนินงานโครงการให้บรรลุผลสำเร็จ

3. การประเมินโครงการ

การประเมิน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในระบบการบริหารเป็นกระบวนการที่จำเป็นในการทำงานอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ดังแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 แสดงความสำคัญของการประเมิน

ที่มา : เสนอ กิริมจิตรพ่อง (2546 : 7)

จากแผนภูมิที่ 4 แสดงให้เห็นหน้าที่สำคัญของการประเมิน ซึ่งเป็นงานที่มีหน้าที่ปรับปรุงแผนงาน โครงการส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือทั้งหมดที่มีใช้เป็นการจับผิด และอาจกล่าวได้ว่า การประเมินเป็นกลไกในการควบคุมคุณภาพของการทำงาน เพื่อประกันให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงาน โครงการ และบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้ และบางครั้งยังช่วยให้มีการปรับปรุงแผนงาน โครงการและวิธีปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ยิ่งขึ้น นับว่า การประเมิน เป็นงานที่สำคัญส่วนหนึ่งที่ต้องระบุในแผนงาน โครงการ

3.1 ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

เสนอ กิริมจิตรพ่อง (2546 : 10 - 11) ได้อธิบายประโยชน์ของการประเมินโครงการในด้านวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ไว้ 6 ประการ ดังนี้

3.1.1 เพื่อช่วยในการตัดสินใจก่อนจะเริ่มจัดทำโครงการ อันได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาความต้องการเกี่ยวกับโครงการ ทดสอบเกี่ยวกับแนวความคิด ด้านเทคนิค และแหล่งทุน ความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการ ซึ่งตรงกับการประเมินที่เรียกว่า Feasibility Study

3.1.2 เพื่อช่วยสำหรับการตัดสินใจว่า ควรจะขยายดำเนินการต่อ หรือ รับรอง
 ยุติโครงการ อันได้แก่การประเมินแบบ Summative Evaluation

3.1.3 เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงโครงการใน
 แง่มุมใดหรือจุดหนึ่งจุดใดในช่วงระยะเวลาที่โครงการกำลังดำเนินงานอยู่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
 วัตถุประสงค์บุคลากร หรือระบบการให้บริการ หรือตรวจสอบเนื้อหาของโครงการนั้น ๆ ซึ่ง
 ได้แก่การประเมินแบบ Formative Evaluation

3.1.4 เพื่อเป็นประจักษ์พยาน และเป็นเครื่องมือช่วยในการสนับสนุนเกี่ยวกับ
 โครงการทางด้านสาธารณสุข การเมือง การเงิน ด้านวิชาชีพ ฯลฯ และ

3.1.5 ในทางตรงกันข้ามก็อาจจะเป็นเครื่องช่วยทำให้ถูกโจมตีในเรื่องดังกล่าวได้

3.1.6 เพื่อช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจ และความรู้พื้นฐานในขบวนการพัฒนา
 สังคม ในด้านวิชาการทางสังคม จิตวิทยา และอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการให้ความรู้ ข้อเท็จจริง
 และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ประเมิน โดยเฉพาะ

3.2 ขอบข่ายของการประเมินโครงการ

เสนอ กิริมจิตรผ่อง (2546 : 13 - 16) ได้แยกขอบข่ายของการประเมินโครงการ
 โดยทั่วไปมี 4 ส่วนที่ควรได้รับการประเมิน ดังนี้

3.2.1 ตัวโครงการ เป็นการประเมินความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของ
 โครงการเพื่อตรวจสอบดูว่า โครงการมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด การประเมินจึงมุ่ง
 ตรวจสอบความสอดคล้องกันขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของโครงการ ดังนี้

- 1) มีการศึกษาประเมินความจำเป็นและปัญหาหรือไม่
- 2) ปัญหาที่นำมาสร้างโครงการเป็นปัญหาที่แท้จริงเพราะมีความสำคัญใน
 ระดับสูงจริงหรือไม่
- 3) ทรัพยากรที่ระบุเป็นความต้องการสำหรับโครงการ สามารถจัดหาได้
 ง่ายหรือไม่
- 4) ทรัพยากรที่ระบุสอดคล้องเหมาะสมกับวิธีดำเนินการหรือไม่
- 5) วิธีดำเนินการได้มาจากการประเมินทางเลือกหลาย ๆ ทางและคัดเลือก
 มาจากวิธีที่เหมาะสมที่สุดหรือไม่
- 6) วิธีดำเนินการนำมาซึ่งการบรรลุจุดมุ่งหมายหรือผลผลิตที่ต้องการจริง
 หรือไม่
- 7) เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายแล้วจะทำให้โครงการสนองต่อเป้าหมายใหญ่

หรือไม่

8) คัดนี้บ่งความก้าวหน้าของโครงการมีความเที่ยงตรงเพียงใด วัดได้จริง

หรือไม่

9) เทคนิควิธีการต่าง ๆ มีจุดอ่อนอย่างไรบ้าง

10) เป้าหมาย จุดประสงค์ของโครงการชัดเจนหรือไม่

11) ผลกระทบอันเกิดจากความสำเร็จของโครงการที่จะมีต่อสังคมเศรษฐกิจของประเทศมีอะไรบ้าง

การประเมินตัวโครงการมักจะกระทำก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริงเทคนิคที่นิยม ใช้ เป็นวิธีการวิเคราะห์ความสมเหตุสมผลของโครงการจัดทำเป็นตารางวิเคราะห์โครงการที่ เรียกว่า Logical Framework เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตของการประเมินตัว โครงการ ข้อเสนอแนะ รายการที่ใช้พิจารณาความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของโครงการ

3.2.2 สภาพเมื่อเริ่มต้นโครงการ การประเมินนี้จัดทำขึ้นเมื่อจะเริ่มต้น หรือ

ในขณะที่เริ่มดำเนินการตามโครงการมุ่งที่จะตรวจสอบใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ การตรวจสอบ ความพร้อมสำหรับการเริ่มโครงการ ประเมินว่าทรัพยากรมีพร้อมหรือไม่ บุคลากรที่จำเป็น ได้มาหรือไม่ ยังมีความต้องการในการฝึกอบรมหรือไม่ บุคลากรที่จำเป็น ได้มาหรือไม่ และ การตรวจสอบสภาพแวดล้อมโครงการ เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจของท้องถิ่น ทัศนคติของชุมชนต่อโครงการ ผลการประเมินในส่วนนี้ มุ่งเน้นที่จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อ เปรียบเทียบกับสภาพเมื่อสิ้นสุดโครงการเพื่อเป็นหลักฐานในการบ่งชี้ได้ว่ามีสิ่งใดเปลี่ยนแปลง ไปบ้างในระหว่างที่มีการดำเนินการตามโครงการนั้น ๆ รายการที่ใช้ประเมินสภาพเมื่อเริ่มต้น โครงการ มีดังนี้

- 1) ทรัพยากรวัสดุ อุปกรณ์ในระยะเริ่มต้นมากน้อยเพียงใด
- 2) วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องการได้เพิ่มเติมในระยะเวลาต่าง ๆ มีทางเป็นไปได้

เพียงใด

- 3) บุคลากรมีตามที่ต้องการหรือไม่ มีความสามารถพื้นฐานที่ระบุไว้หรือไม่
- 4) ต้องมีการฝึกอบรมเพิ่มเติมแก่บุคลากรด้านใดบ้างเป็นจำนวนมากน้อย

เพียงใด

- 5) ทัศนคติของบุคลากรต่อโครงการเป็นอย่างไร
- 6) การสนับสนุนของบุคลากรต่อโครงการเป็นอย่างไร
- 7) ชุมชนมีความรู้สึกต่อโครงการเป็นอย่างไร

- 8) สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนเป็นอย่างไรมีสิ่งก่อสร้างใดบ้าง กิจกรรมใดบ้าง
- 9) การประกอบอาชีพของชุมชนรวมทั้งรายได้เฉลี่ย ค่าครองชีพ และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของชุมชน

10) บรรยากาศของการปกครองชุมชน ทักษะคติและปรัชญาของบุคคลระดับผู้บริหาร / ผู้นำชุมชนต่าง ๆ

3.2.3 การดำเนินโครงการ เป็นการตรวจสอบวิธีปฏิบัติงานของบุคลากรและองค์กรที่มีส่วนในการลงมือปฏิบัติงาน เริ่มตั้งแต่ความเข้าใจ ทักษะคติของผู้บริหารและผู้ร่วมโครงการที่มีต่อโครงการนั้น ไปจนถึงผลอันเกิดจากการปฏิบัติงาน ได้แก่ การล่าช้าของงาน ตลอดจนความสูญเปล่าของทรัพยากร

เทคนิควิธีการตรวจสอบวิธีปฏิบัติงาน โดยทั่วไปมักใช้วิธีตรวจสอบหลักฐานเอกสารต่าง ๆ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการและการสังเกตในการปฏิบัติงานจริง รายการที่เป็นตัวอย่างคำถามที่ใช้ประเมินการดำเนินโครงการ มีดังนี้

- 1) ผู้บริหารและผู้ร่วมงานมีจุดมุ่งหมายและปรัชญาในการปฏิบัติงานสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวดำเนินการของโครงการหรือไม่
- 2) ผู้มีส่วนสนับสนุนโครงการ เช่น กลุ่มงานธุรการต่าง ๆ มีทักษะคติและความรู้สึกต่อโครงการในลักษณะใด
- 3) การลงมือปฏิบัติงานตรงตามที่ได้วางไว้ในโครงการหรือไม่ ถ้าไม่เพราะความจำเป็นอันใด
- 4) บุคลากรปฏิบัติงานโดยยึดวัตถุประสงค์ของโครงการมากน้อยเพียงใด มีอิสระในการเลือกวิธีปฏิบัติเพียงใด
- 5) การสื่อความหมายของบุคคลมีมากน้อยเพียงใด และความเข้าใจตรงกันเพียงใด
- 6) ขั้นตอนของการปฏิบัติงานเมื่อลงมือปฏิบัติแล้วมีข้อขัดข้องมากน้อยเพียงใด จำเป็นต้องปรับขยายอย่างไรบ้าง
- 7) งานใดที่บรรลุเสร็จสิ้นก่อนกำหนดเวลา งานใดที่เสร็จสิ้นหลังกำหนดเวลาเนื่องเพราะสาเหตุใด
- 8) การใช้ทรัพยากร เงิน เวลา กำลังงาน คุ่มค่าเพียงใด
- 9) ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ได้รับการปฏิบัติตามมากน้อยเพียงใด ระเบียบถ้าสมัขัดต่อการปฏิบัติได้รับการปรับปรุงวางแนวทางปฏิบัติที่เหาะสมเพียงใด

10) ขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานมีมากน้อยเพียงใด มีสาเหตุใดที่ทำให้
ขวัญและกำลังใจตกต่ำ

11) มีการจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน ทักษะที่จำเป็นต่องานมากน้อย
เพียงใด

12) มีการประเมินผลงานเป็นระยะ ๆ โดยผู้ปฏิบัติงานเองเป็นการประเมิน
ตัวเองมากน้อยเพียงใด

3.2.4 สภาพเมื่อสิ้นสุดโครงการ เป็นการประเมินรวบยอดโดยส่วนใหญ่มี
ลักษณะคล้ายคลึงกันกับการประเมินสภาพเมื่อเริ่มต้นโครงการ เพียงแต่ในส่วนของความพร้อม
ก็เปลี่ยนแปลงผลผลิตโครงการ ซึ่งจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ ผลผลิตตามที่กำหนดไว้ใน
จุดประสงค์ของโครงการ และ ผลผลิตอันเป็นผลพลอยได้จากโครงการ ในส่วนของการประเมิน
สภาพแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องประเมินซ้ำกับการประเมินสภาพแวดล้อมเมื่อเริ่มต้นโครงการ เพื่อ
ตรวจสอบว่ามีสิ่งใดบ้าง สภาพใดบ้างที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ถ้าในช่วงระยะเวลาของ
โครงการ ไม่มีเหตุการณ์สำคัญ ๆ อันเป็นผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นแล้ว เราก็ย่อมถือได้
ว่าความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ เกิดจากโครงการ เป็นผลกระทบของโครงการสิ่งที่ประเมินเพิ่มเติม
จากการประเมินสภาพเริ่มต้นโครงการ มีดังนี้

- 1) ทรัพยากร เงิน เวลา บุคลากรที่ใช้ไปทั้งหมดในโครงการเป็นจำนวน
เท่าใด
- 2) ผลผลิตของโครงการตามที่ระบุไว้ในจุดประสงค์ของโครงการมีอะไรบ้าง
เป็นจำนวนเท่าใด
- 3) ผลผลิตอันเป็นผลพลอยได้เพิ่มเติมจากที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายมีอะไรบ้าง
เป็นจำนวนเท่าใด
- 4) ข้อบกพร่องที่จำต้องระวังแก้ไขในการปฏิบัติงานตามโครงการ
- 5) ผลงานดีเด่นของโครงการและปัจจัยที่ทำให้เกิดผลงานดีเด่นนั้น
- 6) บุคลากรได้รับการพิจารณาให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นในด้านใดบ้างมาก
น้อยเพียงใด มีความมั่นใจในการปฏิบัติงานในโครงการต่าง ๆ อีกเพียงใด

สรุปได้ว่า การบริหารโครงการ และการประเมินโครงการ เป็นวิธีการที่นำมาใช้
จัดการกับภารกิจขององค์กรเพื่อก่อให้เกิดผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ผลประโยชน์ตอบแทนหรือ
บริการอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของโครงการ การบริหารโครงการควรจะนำมา
ประยุกต์ใช้ในงานที่มีลักษณะพิเศษ งานที่มีความสลับซับซ้อน งานที่มีขั้นตอนการจัดการ

มากมาย ผู้บริหาร โครงการต้องมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงการที่ตนเองรับผิดชอบ มีความ
 จับใจในการติดตามควบคุมงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์ที่สามารถเข้าใจ
 ปรับเปลี่ยนความคิดเห็นหลังจากได้รับข้อมูลใหม่ ๆ โดยเฉพาะมีค่านิยมและทัศนคติที่เข้าใจ
 การเปลี่ยนแปลง

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1. ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 7) การดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริม
 การป้องกัน และการแก้ปัญหา โดยมีวิธีการ และเครื่องมือสำหรับครูประจำชั้น หรือ
 ครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะ
 ที่พึงประสงค์และปลอดภัยจากสารเสพติด

กรมสุขภาพจิต (2546 : 7) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง เป็น
 กระบวนการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการ
 ทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าวและมีการ
 ประสานงานร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคลากรภายนอก รวมทั้งการสนับสนุน
 ส่งเสริมจากโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 16) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง
 กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพ
 การศึกษาและการบริหารทั้งระบบโรงเรียน โดยอาศัยศักยภาพและความสัมพันธ์ของนักเรียนที่
 มีกับครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว และฝ่ายปกครอง รวมทั้งมีการประสานระหว่างระบบ
 ครอบครัว ระบบโรงเรียน และสาธารณสุขที่ต้องรับส่งต่อปัญหาวัยรุ่นที่สำคัญและเร่งด่วน

จากความหมาย การดูแลช่วยเหลือนักเรียน และระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
 ดังกล่าว สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดูแลช่วยเหลือ
 นักเรียนอย่างมีขั้นตอน มีวิธีการ และเครื่องมือที่ชัดเจนสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพ
 ทางการศึกษา และขอบข่ายงานภายในสถานศึกษา โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายไม่ว่า
 จะเป็น ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กร ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. แนวคิดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.1 ความสำคัญและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 1) การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังไว้ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้นนอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและช่วยเหลือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบก็มีปรากฏเช่นกัน เป็นต้นว่า ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติดปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด มีการปรับตัวที่ไม่เหมาะสมหรืออื่น ๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นภาพความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามที่มุ่งหวังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคนโดยเฉพาะบุคลากร ครูทุกคนในโรงเรียน ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยความรักและความเมตตาต่อศิษย์ และภาคภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโต งามงาม เป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญ แก่ผู้เรียนทุกคนโดยยึดหลักการ ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (มาตรา 22) ในการจัดการศึกษาต้องเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และ บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่งที่กำหนดให้ดำเนินการคือเรื่อง ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (มาตรา 23) ทั้งนี้การจัดกระบวนการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และกรมส่งเสริมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข จึงตระหนักถึงความสำคัญที่จะต้องมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบชัดเจน มีการประสานงานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรม และเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอันจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จโดยมีแนวคิดหลักในการดำเนินงาน ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การชี้แนะนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเพื่อดูแลช่วยเหลือทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

2. ความสำเร็จของงาน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรโรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครอง หรือชุมชน

2.2 วัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.2.1 เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

2.2.2 เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้

2.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

2.3.1 นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา

2.3.2 สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น

2.3.3 นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้

2.3.4 นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

2.3.5 นักเรียนมีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

2.4 ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2.4.1 ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่าย ตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือ ร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

2.4.2 ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความตระหนัก ในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน มีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน

2.4.3 คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ ต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด และมีการประชุมในแต่ละคณะ อย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด

2.4.4 ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงาน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน

2.4.5 การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูล ความรู้แก่ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเฉพาะเรื่องทักษะการปรึกษาเบื้องต้น และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน โรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา

3.1 การวางกรอบนโยบาย

ศึกษานโยบายหน่วยงานต้นสังกัด วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของโรงเรียนผู้ปกครองและนักเรียน รวมทั้งพัฒนาพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง เช่นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สมาคมผู้ปกครองและครู องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและผู้ปกครองนักเรียน

3.1.1 จุดเน้น

สถานศึกษาทุกแห่งควรตรวจสอบมาตรฐานและตัวชี้วัด และปรับเปลี่ยนให้มีมาตรการสนับสนุนส่งเสริมศักยภาพนักเรียนและมาตรการป้องกัน แก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสารเสพติด ความปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคมภายในและภายนอกโรงเรียน โดยตระหนักเรื่องการคุ้มครองสิทธิเด็กโดยใช้การจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลัก

3.1.2 มาตรการ

1) สร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียนมีมาตรฐานในการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2) เร่งแก้ปัญหาสารเสพติด ความปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพทางสังคมสิทธิเด็กและเพศศึกษาในโรงเรียน โดยประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับผู้ปกครอง วัตถุประสงค์ในท้องถิ่น

3) ควบคุมและป้องปรามไม่ให้นักเรียนเข้าไปมั่วสุมในสถานบันเทิงและแหล่ง
เรีงรมย์ โดยชี้เบาะแสให้แก่ผู้รับผิดชอบ

4) สร้างเครือข่าย ความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์กรเอกชน
สื่อมวลชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น

5) พัฒนาระบบการแนะแนวในโรงเรียน โดยพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากร
ในโรงเรียนให้มี ความรู้ มีทักษะในการให้การปรึกษาแนะแนว เพื่อส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้และ
พัฒนาอย่างรอบด้าน

6) ประสานการจัดทำระบบข้อมูล สารสนเทศเด็ก และเยาวชนเพื่อพัฒนา
ส่งเสริมแก้ไขและส่งต่อผู้เรียนในทุกระดับและทุกประเภท

3.2 กลยุทธ์การพัฒนาเยาวชน

การพัฒนาเยาวชนของโรงเรียนนั้นจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นจากแนวคิดแผน
เชิง กลยุทธ์นั้นคือการสร้างภาพรวมของการพัฒนาเยาวชนว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ละ
องค์ประกอบจะมีจุดมุ่งหมาย กลยุทธ์ ผู้ปฏิบัติและประเมินผลอย่างไร โรงเรียนสามารถจัด
ยุทธศาสตร์การพัฒนาเยาวชนออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน และส่วนที่
เกี่ยวข้องกับผู้ชุมชน ในส่วนของโรงเรียนมีกลยุทธ์ที่สำคัญ ตามลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย
3 กลุ่ม คือ

3.2.1 ในเด็กทั่วไปที่ไม่มีปัญหา ทำอย่างไรที่จะพัฒนาให้เด็กเหล่านี้มีความมั่นคง
ในชีวิตที่เป็นสุขโดยในอนาคตไม่ต้องตกเป็นเหยื่อหรือมีปัญหาจากอิทธิพลเพื่อน อิทธิพล
โฆษณา และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมด้านลบต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในเด็กเหล่านี้การพัฒนาที่สำคัญ
คือการสร้างทักษะชีวิตให้มีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะ โดยกิจกรรมในหลักสูตรหรือ
กิจกรรมนอกหลักสูตรสำหรับกิจกรรมในหลักสูตรนี้สามารถสร้างทักษะชีวิตทั่วไปโดยผ่านการ
เรียนการสอนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) และทักษะชีวิต (Life Skills) ตรงกับ
ปัญหาของเยาวชนนั้น ๆ โดยผ่านวิชาเฉพาะที่เกี่ยวข้อง เช่น วิชาสุขศึกษา จริยธรรม กิจกรรม
แนะแนว เป็นต้น โปรแกรมนี้สามารถประเมินผลได้โดยดูจากผลงานเด็ก และจาก ผลสัมฤทธิ์
ทางการศึกษาตลอดจนพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียนที่ลดลง

3.2.2 ในเด็กกลุ่มเสี่ยงที่มีแนวโน้มจะมีปัญหา กล่าวคือเด็กที่มีปัจจัยเสี่ยง เช่น
ครอบครัวแตกแยกมาอยู่หอพักอยู่ในชุมชนที่มีปัญหามาก การเรียนไม่ดี หรือมีพฤติกรรมเสี่ยง
เช่น เก็บตัว ไม่สนใจเรียน ทำตัวค่นดั่ง ในกรณีเช่นนี้การพัฒนาจะอยู่ตรงที่ครูประจำชั้น

สามารถคัดกรองเด็กว่าใครเป็นกลุ่มเสี่ยงและมีวิธีการพื้นฐานในการช่วยเหลือเด็ก เช่น จัดกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร การหาเพื่อสนิท การพบปะเด็กเป็นรายบุคคล และการพบปะผู้ปกครอง เพื่อให้ปัจจัยเสี่ยงลดลงจนเป็นปกติหรือกระทั่งเป็นเด็กที่มั่นคงเป็นสุขต่อไป

3.2.3 ในเด็กที่มีปัญหาแล้ว เช่น ใช้สารเสพติด หนีโรงเรียน มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรกรณีเช่นนี้การแก้ไขเป็นเรื่องสำคัญ และมักมีความซับซ้อนเกินกว่าที่ครูประจำชั้นจะดำเนินการได้ตามลำพังเด็กควรได้รับการส่งตัวให้ครูแนะแนวที่มีทักษะในการแก้ไขปัญหาเด็กหรือส่งต่อไปในระบบให้บริการที่มีผู้เชี่ยวชาญ เช่น ผู้ให้คำปรึกษา จิตแพทย์ นักจิตวิทยา เพื่อให้การช่วยเหลือ

อย่างไรก็ตามโรงเรียนไม่สามารถพัฒนาไปด้วยตนเอง โดยตัดขาดจากชุมชนได้ เพราะในด้านหนึ่งปัญหาต่าง ๆ ของเด็กที่ปรากฏในโรงเรียนมักแยกไม่ออกจากปัญหาในชุมชน เช่น เด็กติดยาเสพติด เพราะมีกลไกการขายในชุมชน เด็กติดเอดส์ ก็เพราะขาดการควบคุมสื่อ และสถานบริการ ในชุมชน นอกจากนั้นการพัฒนาโรงเรียนต้องอาศัยพลังของชุมชน ทั้งในด้านแนวคิดแผนงาน โครงการ ทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่แต่เรื่องเงินเท่านั้น แต่รวมทั้งภูมิปัญญาและความสามารถของคนในชุมชน ตลอดจนทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนด้วย กลยุทธ์การพัฒนาในภาพรวมทั้งหมดยังนี้อาจสรุปได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงกลยุทธ์การพัฒนาเยาวชนตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กลุ่มเป้าหมาย	จุดมุ่งหมาย	มิติของงาน	กลยุทธ์	ผู้ปฏิบัติ
เด็กปกติ	มั่นคงและเป็นสุข	ส่งเสริม	สร้างทักษะชีวิต	ครู
เด็กกลุ่มเสี่ยง	ปกติ/มั่นคงเป็นสุข	ป้องกัน	เป็นที่ปรึกษา	ครูประจำชั้น
เด็กมีปัญหา	ปกติ	แก้ไข	การให้คำปรึกษาการส่งต่อ	ครูแนะแนวและระบบบริการเฉพาะ
ชุมชน	ชุมชนร่วมพัฒนา	การมีส่วนร่วมของชุมชน	การวิเคราะห์และทำแผนพัฒนาชุมชน	

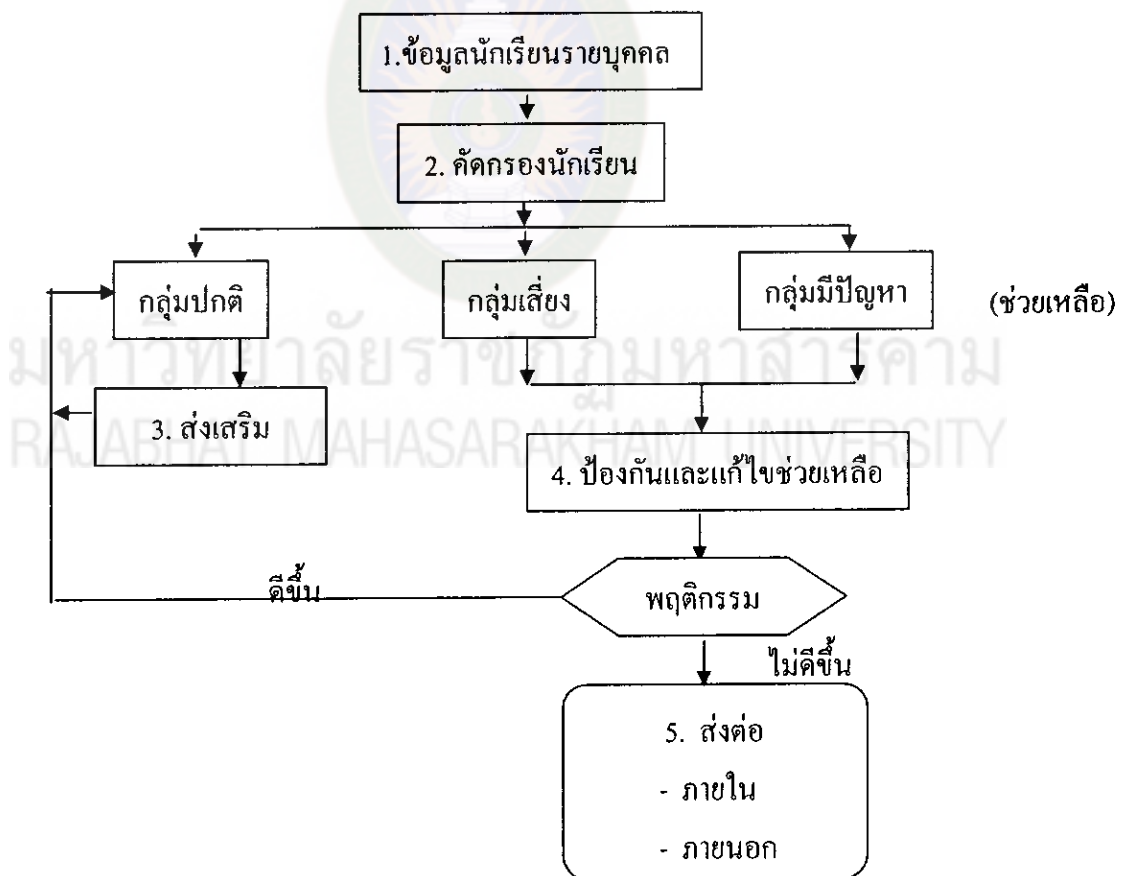
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 7)

4. องค์ประกอบและกระบวนการในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 8) การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการปฏิบัติงาน มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรองนักเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา
5. การส่งต่อ

แต่ละองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความสำคัญ มีวิธีการ และเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 แสดงกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 8)

กระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่แสดงในแผนภูมิที่ 5 เป็นความรับผิดชอบของครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาลดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือรับการสนับสนุนจากผู้บริหารครูที่เกี่ยวข้อง และผู้ปกครอง (กรมสุขภาพจิต. 2546 : 8)

5. วิธีการและเครื่องมือดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 9 - 11) กระบวนการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน เป็นความรับผิดชอบของครูที่ปรึกษาลดกระบวนการ โดยมีการประสานงานหรือรับการสนับสนุนจากผู้บริหาร ครูที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ปกครอง ซึ่งมีวิธีการและเครื่องมือ ตัวอย่างสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงกระบวนการ วิธีการ เครื่องมือ ตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
1. รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	ศึกษาข้อมูลจากการใช้	1. ระเบียบสะสม
1.1 ด้านความสามารถ	1. ระเบียบสะสม	2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก
1.1.1 การเรียน	2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก	(SDQ)
1.1.2 ความสามารถอื่น ๆ	(SDQ)	3. อื่น ๆ
1.2 ด้านสุขภาพ	3. อื่น ๆ เช่น	3.1 แบบประเมินความ
1.2.1 ร่างกาย	3.1 แบบประเมินความ	ฉลาดทางอารมณ์(E.Q.)
1.2.2 จิตใจ พฤติกรรม	ฉลาดทางอารมณ์(E.Q.)	3.2 แบบสัมภาษณ์นักเรียน
1.3 ด้านครอบครัว	3.2 แบบสัมภาษณ์นักเรียน	3.3 แบบสัมภาษณ์
1.3.1 เศรษฐกิจ	3.3 แบบสังเกตพฤติกรรม	ผู้ปกครองและเยี่ยม
1.3.2 การคุ้มครองนักเรียน	นักเรียน	บ้านนักเรียน
1.4 ด้านอื่น ๆ	3.4 แบบสัมภาษณ์	3.4 แบบบันทึกการตรวจ
	ผู้ปกครองและเยี่ยมบ้าน	สุขภาพด้วยตนเอง
	นักเรียน	ฯลฯ
	ฯลฯ	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
2. การคัดกรองนักเรียน 2.1 กลุ่มปกติ 2.2 กลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. วิเคราะห์ข้อมูลจาก 1.1 ระเบียบสะสม 1.2 แบบประเมินพฤติกรรม เด็ก(SDQ) 1.3 แหล่งข้อมูลอื่น ๆ 2. คัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์ การคัดกรองของโรงเรียน	1. เกณฑ์การคัดกรองนักเรียน 2. แบบสรุปผลการคัดกรองและ ช่วยเหลือนักเรียนเป็น รายบุคคล 3. แบบสรุปผลการคัดกรอง นักเรียนเป็นห้องเรียน
3. การส่งเสริมนักเรียน (สำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม)	ดำเนินการดังต่อไปนี้ 1. กิจกรรมโฮมรูม 2. จัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน หรือ 3. จัดกิจกรรมอื่น ๆ ที่ครูพิจารณา ว่าเหมาะสมในการส่งนักเรียน ให้มีคุณภาพมากขึ้น	1. แนวทางการจัดกิจกรรม โฮมรูมของโรงเรียน 2. แนวทางการจัดกิจกรรม ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน ของโรงเรียน 3. แบบบันทึก/สรุปประเมินผล การดำเนินกิจกรรม 3.1 โฮมรูม 3.2 ประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน 3.3 อื่น ๆ
4. การป้องกันและแก้ไข ปัญหา (จำเป็นอย่างมาก สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง หรือมีปัญหา)	ดำเนินการดังนี้ 1. ให้การปรึกษาเบื้องต้น 2. ประสานงานกับครูและ ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อการจัด กิจกรรมสำหรับการป้องกัน และช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของ นักเรียน คือ	1. แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อ การป้องกันและแก้ไขปัญหา ของนักเรียน 5 กิจกรรม 2. แบบบันทึกสรุปผลการคัด กรองและช่วยเหลือนักเรียน เป็นรายบุคคล

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กระบวนการดำเนินงาน	วิธีการ	เครื่องมือ
	1.1 กิจกรรมในห้องเรียน 1.2 กิจกรรมเสริมหลักสูตร 1.3 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน 1.4 กิจกรรมซ่อมเสริม 1.5 กิจกรรมสื่อสารกับผู้ปกครอง	3. แบบบันทึกรายงานผลการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. การส่งต่อ 5.1 ส่งต่อภายใน 5.2 ส่งต่อภายนอก	ดำเนินการต่อไปนี้ 1. บันทึกการส่งนักเรียนไปยังครูที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียนต่อไป เช่น ครูแนะแนว ครูปกครอง ครูประจำวิชา ครูพยาบาล เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งต่อภายใน 2. บันทึกการส่งนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก โดยครูแนะแนว หรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการส่งต่อภายนอก	1. แบบบันทึกการส่งต่อของโรงเรียน 2. แบบรายงานแจ้งผลการช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 9 - 11)

6. บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 13 - 25) การดูแลช่วยเหลือ นักเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทุกคนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคม การดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นระบบที่มีกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน ประกอบด้วย การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การ ส่งเสริมพัฒนานักเรียนการป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานดังนี้

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(สพฐ.)
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.)

3. สถานศึกษา
4. ผู้ปกครองนักเรียน
5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.1 บทบาทหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหน่วยงานกลางที่มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการดำเนินงานไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติ คือสถานศึกษาสามารถดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงบทบาทหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. กำหนดนโยบายและหน่วยงานที่รับผิดชอบในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1. กำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และจุดเน้นด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2. มอบหมายให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างชัดเจน
2. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นเครือข่ายการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1. เชิญประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงสาธารณสุข สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงมหาดไทยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงกลาโหม ฯลฯ เพื่อวางแผนปฏิบัติร่วมกัน
3. ส่งเสริมสนับสนุนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเกิดการพัฒนาองค์ความรู้สู่การปฏิบัติด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1. พัฒนาบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้มีความเข้มแข็งด้านองค์ความรู้และการปฏิบัติด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย 2. ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตารางที่ 3 (ต่อ)

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
4. สนับสนุนช่วยเหลือให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา สามารถดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ	1. ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาอุปสรรคของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาอันเป็นเหตุให้การปฏิบัติงานไม่ประสบความสำเร็จ
5. ส่งเสริมให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีระบบติดตามประเมินผล และรายงานความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง	กำกับติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 14 – 15)

6.2 บทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนและส่งเสริมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนภายในสังกัด รวมทั้งการประสาน ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงาน จึงมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงบทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. นำนโยบายการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา	1. จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือและปัญหาพฤติกรรมนักเรียนของสถานศึกษา 2. จัดทำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้เป็นเครือข่ายให้คำปรึกษาตามสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียนและบริการแก่ผู้สนใจ 3. จัดให้มีแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระดับพื้นที่ 4. นิเทศ ติดตามผล รายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

ตารางที่ 4 (ต่อ)

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
2. ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนาระบบความรู้และความสามารถในการปฏิบัติด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1. ฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถ เทคนิค และทักษะในการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ 2. จัดทำมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา 3. สนับสนุนให้สถานศึกษา ศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนาเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อนำผลมาพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 4. จัดให้มีเครือข่ายประสานงานและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. สนับสนุนช่วยเหลือให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ	1. ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาอุปสรรคของสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จช่วยเหลือ
4. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมมือกันดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1. เป็นหน่วยงานกลางในการประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น <ul style="list-style-type: none"> - จัดประชุมสัมมนาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมกับสถานศึกษาให้รับรู้บทบาทการปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน - ร่วมเป็นคณะกรรมการ คณะกรรมการดำเนินงาน - ขอรับความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุน
5. ติดตามประเมินผลรายงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา	1. ชี้แจงทำความเข้าใจกับสถานศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและนำไปปฏิบัติได้จริง 2. สร้างขวัญ กำลังใจ และประชาสัมพันธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบอย่างต่อเนื่อง 3. ติดตาม ประเมินผล และรายงานการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

6.3 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นสถาบันที่ประกอบด้วยบุคลากรต่าง ๆ ที่จะทำหน้าที่ในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และบุคลากร อื่น ๆ

6.3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

ในฐานะที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำสูงสุดในสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการและให้ความสำคัญในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จจึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางการดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. บริหารจัดการให้มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ	1. กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2. สร้างความตระหนักให้ครูทุกคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเห็นคุณค่าและความจำเป็นของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3. กำหนดโครงสร้างการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เหมาะสมกับสถานศึกษา 4. แต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานตามความเหมาะสม 5. ประชุมคณะกรรมการและกำหนดเกณฑ์จำแนกกลุ่มนักเรียน 6. ส่งเสริมให้ครูทุกคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้เพิ่มเติมมีทักษะเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง
2. ประสานงานระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานและบุคคลภายนอก เช่น ผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง องค์กรต่าง ๆ สาธารณสุข โรงพยาบาล สถานีตำรวจ	1. เชิญร่วมเป็นกรรมการและเครือข่ายในการช่วยเหลือนักเรียน 2. ประชุมปรึกษาหารือและขอความร่วมมือ

ตารางที่ 5 (ต่อ)

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
3. ดูแล กำกับ นิเทศ ติดตาม ประเมินผล สนับสนุนและให้ขวัญกำลังใจการ ดำเนินงาน	1. กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน 2. นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล 3. ยกย่องให้รางวัลเผยแพร่ผลงานการดำเนินงาน ในโอกาสต่าง ๆ

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 17 - 18)

6.3.2 ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา

ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด และเป็นบุคลากรหลักในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงบทบาทหน้าที่ของครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนเป็นรายบุคคล จัดเตรียมเครื่องมือเก็บข้อมูลนักเรียนรายบุคคล 2. หาข้อมูลเพิ่มเติม โดยนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บข้อมูลและปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน
2. คัดกรองนักเรียน	3. เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ 4. วิเคราะห์ข้อมูล
3. จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมพัฒนา	1. ดำเนินการคัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด 2. สรุปผลการจำแนกนักเรียนเป็นกลุ่ม
	1. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม โดย - เชิญบ้าน - จัดกิจกรรมโฮมรูม - สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน - ประชุมผู้ปกครอง - จดหมายข่าว - อื่น ๆ

ตารางที่ 6 (ต่อ)

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
	2. จัดกิจกรรมพัฒนาให้เหมาะสมกับกลุ่มนักเรียน
4. จัดกิจกรรมป้องกัน แก้ไข ช่วยเหลือ	1. ให้คำปรึกษา 2. ให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น 3. ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองในการช่วยเหลือแก้ไข
5. ส่งต่อ	ดำเนินการส่งต่อภายในไปยังบุคคลหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
6. รายงานผล	1. รายงานผลระหว่างดำเนินการ 2. รายงานผลเมื่อสิ้นสุด

หมายเหตุ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกชั้นตอน ครูประจำชั้น/ครู
ที่ปรึกษาควรรายงานผลการปฏิบัติงานทุกชั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อการตรวจสอบปรับปรุงพัฒนา
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 18 – 19)

6.3.3. ครูประจำวิชา / ครูทั่วไป

ครูทุกคนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย
ของหลักสูตร มีหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้และดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงควรมีบทบาทหน้าที่
และแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงบทบาทหน้าที่ของครูประจำวิชา / ครูทั่วไป

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
ดูแลนักเรียนและให้คำปรึกษา เบื้องต้นแก่นักเรียน	1. ศึกษา สังเกต ดูแล รวบรวมข้อมูล 2. ประสานงานกับครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาเพื่อส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขพฤติกรรมนักเรียน 3. จัดกิจกรรมส่งเสริม ป้องกัน แก้ไข เพื่อพัฒนานักเรียน

หมายเหตุ โรงเรียนใดไม่มีครูประจำวิชา ให้ครูที่ทำหน้าที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา
ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ครูประจำวิชา

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 20)

6.3.4 ครูแนะแนว

ครูแนะแนว เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อการจัดระบบงานแนะแนว ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงบทบาทหน้าที่ของครูแนะแนว

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. สนับสนุนครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้คำปรึกษาช่วยเหลือแก่ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา 2. ให้ความมั่นใจ กำลังใจกับผู้ร่วมงานในการปฏิบัติงาน 3. คำปรึกษาครอบคลุมทั้งด้านการเรียน อาชีพ ชีวิต และสังคมทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล 4. จัดทำการศึกษากรณี (Case Study) 5. เตรียมเครื่องมือสนับสนุนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างครอบคลุมต่อเนื่อง และเป็นปัจจุบัน 6. ให้คำปรึกษาในการจัดทำข้อมูลนักเรียนประกอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกรณีนักเรียนย้ายที่เรียน
2. จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดกิจกรรมป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน 2. ให้นักเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล
3. จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้คำปรึกษา 2. ให้ความช่วยเหลือ 3. ประสานความร่วมมือกับครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง 4. กิจกรรมอื่นๆ
4. ส่งต่อ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอก

หมายเหตุ โรงเรียนใดที่ไม่มีครูแนะแนว ให้ครูที่ทำหน้าที่ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของครูแนะแนว

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 20 – 21)

6.3.5 ครูหัวหน้าระดับชั้น

ตารางที่ 9 แสดงบทบาทหน้าที่ของครูหัวหน้าระดับชั้น

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. ติดตาม กำกับ การดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของครูครู ประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา	1.วางแผนการกำกับ ติดตาม การทำงานของครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ให้ชัดเจนและรับรู้โดยทั่วกัน 2.อำนวยความสะดวกแก่ครูประจำชั้น /ครูที่ปรึกษาในการ ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3.บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงาน และจัดทำรายงาน ประเมินผลระบบส่งผู้บริหาร
2. ประสานงานผู้เกี่ยวข้องในการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1.จัดประชุมครูในระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน 2.จัดประชุมกลุ่มเพื่อปรึกษาปัญหารายกรณี 3.ให้คำแนะนำปรึกษาแก่ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา 4.ติดต่อประสานงานกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก สถานศึกษา

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 21 – 22)

6.3.6 นักเรียน

นักเรียน เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ทั้งเป็นผู้รับการช่วยเหลือและให้ความช่วยเหลือแก่สถานศึกษาเพื่อให้การดำเนินงานระบบดูแล
ช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 10 แสดงบทบาทหน้าที่ของนักเรียน

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
มีบทบาทหน้าที่ของนักเรียนและสนับสนุนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1.ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการนักเรียน 2.ให้ความร่วมมือในการสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียนในสถานศึกษา 3.ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 4.สร้างเครือข่ายเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ช่วยน้อง 5.เข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา 6.ประสานสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับบ้าน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 22)

6.3.7 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์คณะบุคคลที่ประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงาน ซึ่งมีส่วนในการพัฒนาการศึกษา จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางการดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 11 แสดงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
ให้การสนับสนุนด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1.ให้คำปรึกษาในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2.เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมพัฒนา แก่ไข่นักเรียน 3.ติดต่อขอความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ในการส่งเสริมพัฒนา แก่ไข่นักเรียน 4.อำนวยความสะดวกในการประสานงานเมื่อสถานศึกษาต้องการช่วยเหลือ

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 23)

6.4 บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองและชุมชน

ผู้ปกครองและชุมชน เป็นบุคคลและกลุ่มบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนในพื้นที่มากที่สุดจะให้การเอาใจใส่ดูแลนักเรียนได้อย่างดี ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง ชมรม สมาคมผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน

6.4.1. ผู้ปกครอง / เครือข่ายผู้ปกครอง

ผู้ปกครอง / เครือข่ายผู้ปกครอง เป็นบุคคลและคณะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับ นักเรียนจึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 12 แสดงบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครอง / เครือข่ายผู้ปกครอง

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. อบรมดูแลและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตครอบครัว มีความรัก ความเข้าใจ และให้ความอบอุ่น	1. จัดสภาพแวดล้อม ประสพการณ์ ให้นักเรียนได้สัมผัสกับตัวอย่างที่ดี 2. สนับสนุนส่งเสริมให้กำลังใจนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจ และศักยภาพของตนเอง 3. ใช้หลักจิตวิทยาในการเลี้ยงดูบุตรหลาน
2. สนับสนุนให้ความร่วมมือ วางแผนร่วมมือกับสถานศึกษาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน	1. เข้าร่วมประชุมวางแผนหาแนวทางการดำเนินการ 2. ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน
3. เป็นที่ปรึกษาหรือแนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีแก่นักเรียน	1. ให้คำปรึกษา คำแนะนำที่ดีแก่นักเรียนเสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีให้นักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 23 – 24)

6.4.2 ชุมชน

ชุมชน เป็นสังคมที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมของเด็ก บุคคลทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริมให้นักเรียน ได้พัฒนาตนในแนวทางที่เหมาะสม จึงควรมีบทบาทหน้าที่และแนวทางการดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ 13 แสดงบทบาทหน้าที่ของชุมชน

บทบาทหน้าที่	แนวทางดำเนินงาน
1. สนับสนุนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1. จัดสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนา นักเรียน 2. ช่วยสอดส่องดูแลนักเรียน 3. เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียน 4. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน 5. ให้ข้อมูลข่าวสารพฤติกรรมของนักเรียน 6. เข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 24)

6.5 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายและบรรลุผลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกส่วนในสังคม และเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีคุณภาพ การประสานงานและการสร้างความร่วมมือร่วมใจในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาควรประสานความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กรมสุขภาพจิต ศูนย์อนามัยเขต ฯ สาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น การปกครองพิเศษ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม สื่อมวลชน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ องค์การเอกชน องค์การอิสระซึ่งมีความสามารถให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือได้ดังนี้

1. ให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็กวัยต่าง ๆ
2. สอดส่องดูแลให้ความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนทั้งด้านความปลอดภัยและการแก้ปัญหาพฤติกรรม
3. ร่วมมือกับสถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนให้ได้รับการพัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
4. เป็นแหล่งการเรียนรู้และฝึกงาน และเพิ่มพูนประสบการณ์แก่นักเรียนตามความรู้ความสามารถ ความสนใจ และความถนัด

5. ติดตามผล สะท้อนปัญหา และแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

6. ให้ความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจ

7. ให้การสนับสนุน และเครือข่ายในการพัฒนาและขยายผลการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

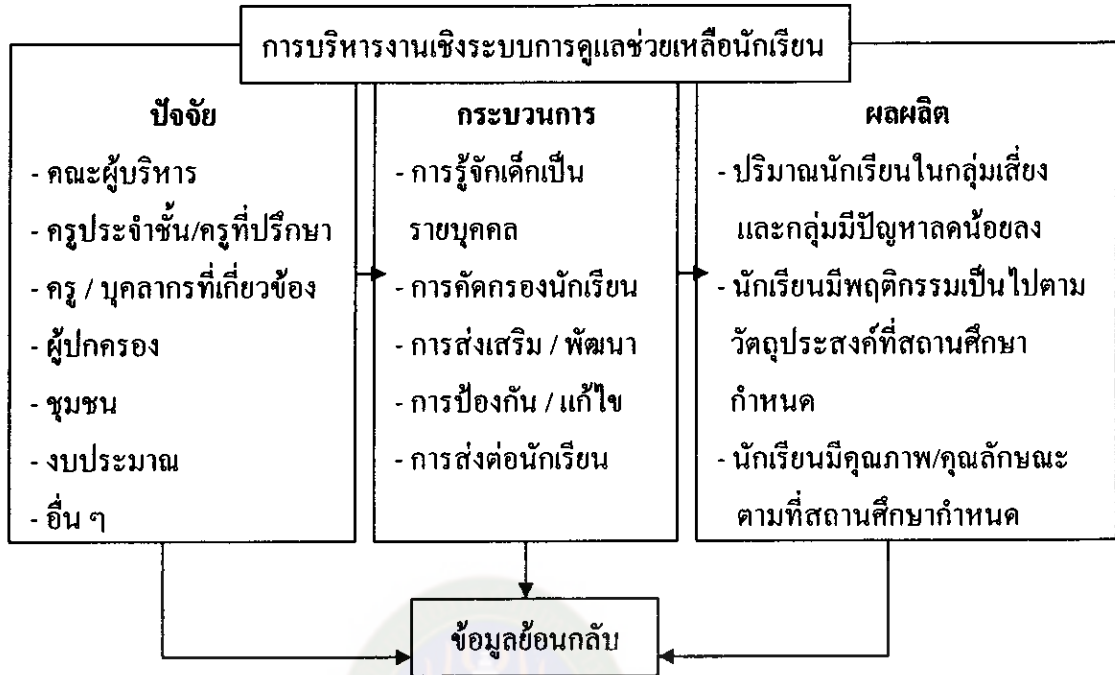
7. การประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 40) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีสารบัญญัติว่าด้วยการให้สถานศึกษาทุกแห่งมีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐาน

การประกันคุณภาพทางการศึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการจัดกระบวนการดูแลช่วยเหลือ (การส่งเสริม การป้องกัน การแก้ไขปัญหา) โดยมีวิธีการเครื่องมือที่มีขั้นตอนการดำเนินการพร้อมเอกสารหลักฐานการทำงานของครูที่ปรึกษาในการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้องพร้อมบุคลากรภายนอกรวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียนเพื่อให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นรูปธรรมได้กำหนดวัตถุประสงค์ดังนี้

1. มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเชิงคุณภาพ
2. มีโครงสร้างระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ชัดเจน
3. นักเรียนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา
4. นักเรียนอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข ประสบความสำเร็จตามศักยภาพ

อภิชาติ เสรณีวิชัยกิจการ (2547 : 61) ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จัดขึ้นตามแนวคิดการบริหารงานเชิงระบบที่มีโครงสร้างสำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) โดยที่แต่ละองค์ประกอบจะมีรายละเอียดและมีปฏิสัมพันธ์กันสามารถให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงพัฒนาระบบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังแสดงในแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 แสดงการบริหารงานเชิงระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : อภิชาติ เศรษฐวิชัยกิจการ (2547 : 61)

กรมสุขภาพจิต (2546 : 40 - 43) ทฤษฎีเชิงระบบนี้ถูกนำมาประยุกต์ในระบบของมนุษย์และองค์กรด้วยหลักการความเป็นองค์รวม (Wholeness) เป็นขั้นตอน (Hierarchical Order) มีการแลกเปลี่ยนสารข่าวสาร (Exchange of Information and Matter) มีการเปลี่ยนแปลงแบบพัฒนา (Progressive Differentiation) ที่เริ่มต้นจากความหลากหลายแต่มีเป้าหมายร่วมกัน (Equifinality) และต้องคำนึงถึงลักษณะของมนุษย์ปุณฺชน (Teleology)

ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้นสามารถดำเนินการบนพื้นฐานของทฤษฎีเชิงระบบ จำแนกได้เป็น 3 ส่วนประกอบ คือ โครงสร้าง (Structure) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) ในที่นี้นำเสนอตั้งแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิที่ 7 แสดงกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามทฤษฎีเชิงระบบ
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 41)

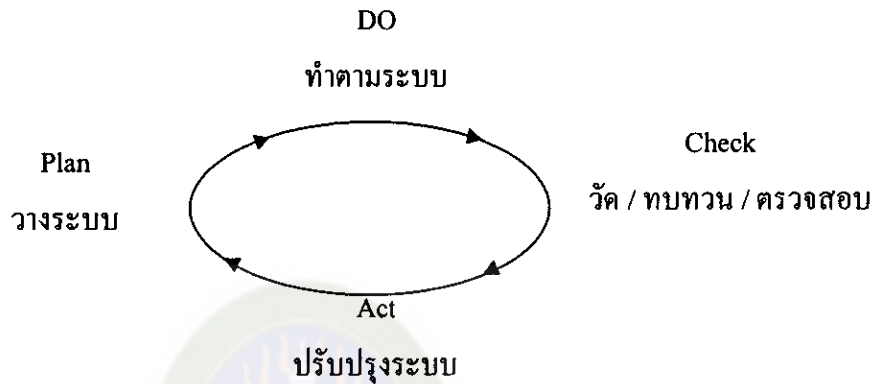
7.1 แนวคิดการประกันคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การประกันคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีการพัฒนากันอยู่ในขณะนี้ มีแนวคิดเพื่อส่งเสริมและเสนอแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพทางการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน โดยมีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน

1. การดูแลคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพและการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้ามาตรฐาน
2. การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
3. การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาโดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในโรงเรียนและหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลาง ถึงแม้จะเป็นบุคคล ภายนอก แต่ก็ยังถือว่าเป็นการประเมินภายในเพราะการดำเนินการโดยหน่วยงานที่อยู่ในสายการบริหารของการศึกษา ซึ่งจะดำเนินการตรวจเยี่ยมและประเมินสถานศึกษาเป็นระยะ ๆ ตามที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพอันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมิน

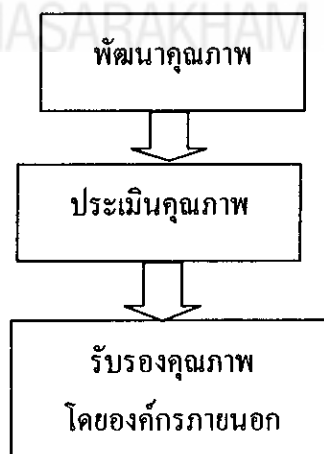
คุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์การมหาชน

จากแนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพที่ประกอบด้วย การควบคุม และการตรวจสอบคุณภาพกับหลักการบริหารที่เป็นระบบครบวงจร (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การร่วมกันวางระบบร่วมกัน (P) ปฏิบัติตามระบบ (D) ร่วมกันตรวจสอบ (C) และร่วมกันปรับปรุงระบบ (A) จะเห็นว่ามีความต่อเนื่องกันดังนี้

แผนภูมิที่ 8 แสดงกระบวนการการประกันคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 42)

นอกจากนี้ การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนควรมีระบบงานที่เป็นมาตรฐานและมีระบบการตรวจสอบงานเองที่น่าไว้วางใจ กลไกกระตุ้น และส่งเสริม โดยมีการพัฒนาคุณภาพทั้งองค์กรด้วย กิจกรรมหลัก 3 ขั้นตอน คือ พัฒนาคุณภาพ ประเมินคุณภาพ และรับรองคุณภาพ โดยแสดงเป็นแผนภูมิที่ 9

แผนภูมิที่ 9 แสดงกิจกรรมหลักในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 42)

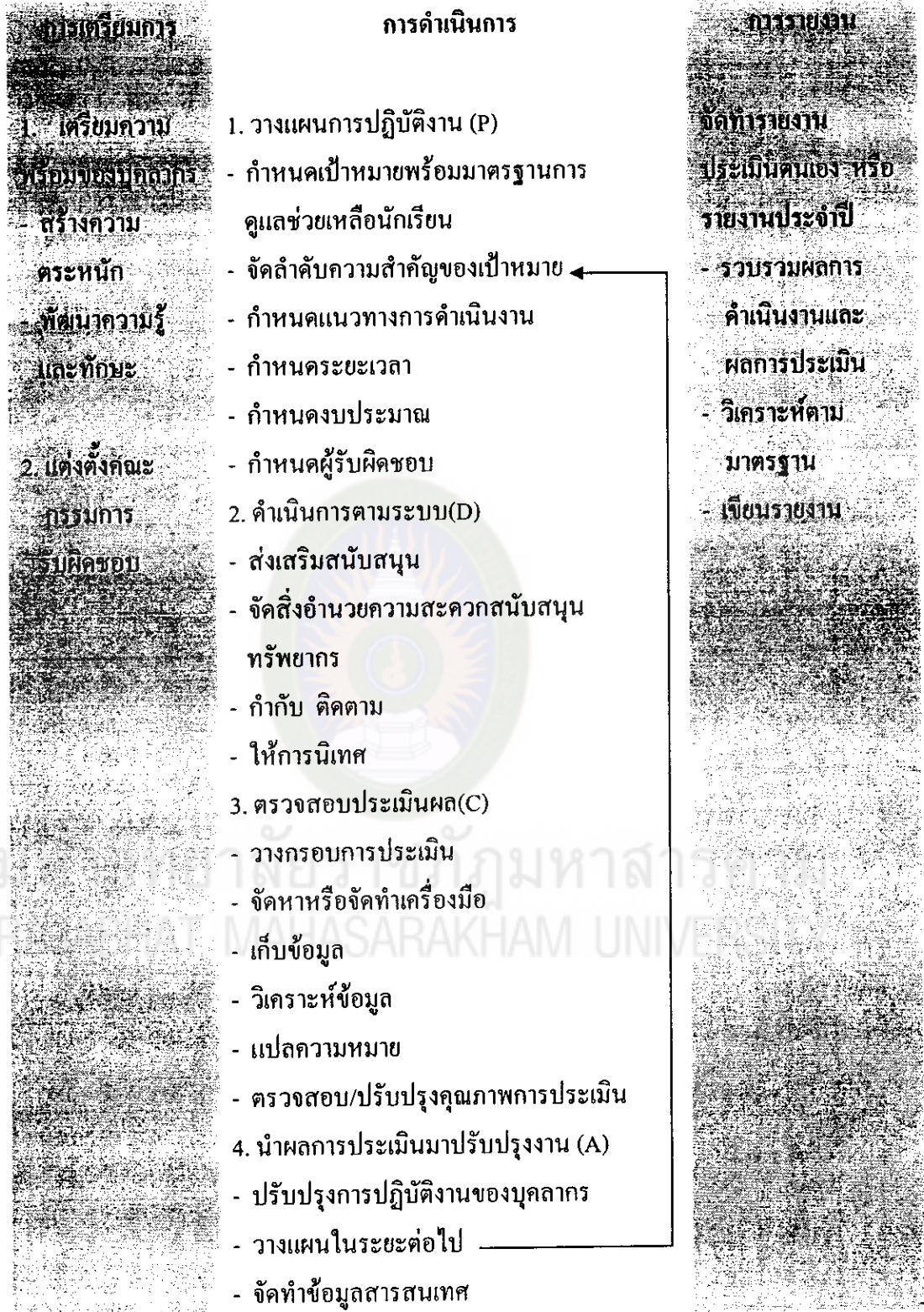

การรับรองคุณภาพโรงเรียน จะส่งผลดังต่อไปนี้

1. การกระตุ้น ให้โรงเรียนเกิดแรงจูงใจในการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง
2. การสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Accountability) ซึ่งโรงเรียนทั้งรัฐและเอกชนจะต้องแสดงออก เพื่อให้สังคมมีความมั่นใจต่อระบบบริหาร โรงเรียนด้วยการยินยอมให้องค์กรภายนอกซึ่งมีความรู้ความเข้าใจระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเข้าไปประเมินตามกรอบที่ตกลงร่วมกัน
3. การให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ปกครอง
4. การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการที่ผู้บริหารของโรงเรียนต่างทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและผู้ประเมินในลักษณะของอาสาสมัคร

7.2 ขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 35) ในการจัดการเพื่อประกันคุณภาพระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น ได้จัดวางระบบการดำเนินงานเป็นการเตรียมการ การดำเนินการ และการรายงาน ดังนี้

แผนภูมิที่ 10 แสดงขั้นตอนการประกันคุณภาพการศึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 45)

7.3 มาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน

กรมสุขภาพจิต (2546 : 12 - 16) ได้กำหนดมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ไว้ 3 ด้าน ดังนี้

7.3.1 ด้านปัจจัย (Input)

ตารางที่ 14 แสดงมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านปัจจัย

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
ฝ่ายบริหาร	มาตรฐานที่ 1.1 มีความสนใจในการบริหารและการจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1.1.1 ให้ความสำคัญและเป็นผู้ดำเนินการอำนวยการระบบ 1.1.2 จัดระบบในการดูแลนักเรียนให้ปลอดภัยอย่างรัดกุม 1.1.3 สามารถนิเทศ ติดตามและประเมินผลเพื่อการทบทวนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ครูที่ปรึกษา	มาตรฐานที่ 1.2 ครูที่ปรึกษามีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีในบทบาทหน้าที่การดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1.2.1 มีความรู้ ความเข้าใจในการะงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน 1.2.2 มีเจตคติที่ดีในการเป็นครูที่ปรึกษา มีความรัก ความเอื้ออาทร และเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน 1.2.3 ครูมีความรับผิดชอบมีการปฏิบัติที่แสดงถึงการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
	มาตรฐานที่ 1.3 ครูที่ปรึกษามีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์	1.3.1 มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้านเป็นผู้มี คุณธรรม จริยธรรม 1.3.2 มีความรับผิดชอบ ยุติธรรมและวิจารณญาณในการรักษาความลับของนักเรียน

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
ผู้ปกครอง คณะกรรมการ สถานศึกษา ชุมชน บุคลากร และหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	มาตรฐานที่ 1.4 ให้ความร่วมมือกับ โรงเรียนในการเอา ใจใส่ดูแลช่วยเหลือ บุตรหลานของตน และป้องกันแก้ไข ปัญหาเสพติด	1.4.1 มีการติดต่อสื่อสารและให้ความร่วมมือกับ โรงเรียนในการจัดการกิจกรรมดูแล ช่วยเหลือนักเรียน 1.4.2 มีการสร้างเครือข่ายในการแก้ไขปัญหา สารเสพติด
สถานที่และ สิ่งอำนวยความสะดวก ในการ ปฏิบัติงาน	มาตรฐานที่ 1.5 มีสภาพแวดล้อม อุปกรณ์เสริมการ เรียนการจัดกิจกรรม ทางการศึกษาที่ คำนึงถึงความ ปลอดภัยของ นักเรียน	1.5.1. มีศูนย์ข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล มีระบบการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นมาตรฐาน สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้ร่วม กันได้ 1.5.2. คู่มือ อุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อต่าง ๆ สำหรับครู ที่ปรึกษาครูแนะแนวและบุคลากรที่ เกี่ยวข้องใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีสถานที่จัดเก็บที่ง่ายต่อการนำไปใช้ 1.5.3. มีอาคารเรียนอาคารประกอบบริเวณ โรงเรียน ระบบสาธารณูปโภคที่ปลอดภัย และได้มาตรฐาน 1.5.4. กิจกรรมที่จัดให้นักเรียนเหมาะสมกับความ สามารถ พัฒนาการข้อจำกัดทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจและไม่รุนแรงเป็นอันตราย ต่อนักเรียน

7.3.2 ด้านกระบวนการ (Process)

ตารางที่ 15 แสดงมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านกระบวนการ

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
การบริหารและการจัดการ	มาตรฐานที่ 2.1 มีการบริหารและการจัดการด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ	2.1.1 จัดทำแผนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างชัดเจนและปฏิบัติตามแผนที่กำหนด 2.1.2 กำหนดนโยบายและจัดทำแผนกลยุทธ์ในการป้องกันแก้ไขปัญหาสารเสพติดในโรงเรียน 2.1.3 มีกระบวนการในการดำเนินงานและมีการจัดกิจกรรมป้องกันแก้ไขปัญหาสารเสพติดที่หลากหลาย 2.1.4 นิเทศติดตามและประเมินเพื่อทบทวนอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง 2.1.5 จัดทำรายงานผลการประเมินเพื่อทบทวนนำผลประเมินไปปรับปรุงและเผยแพร่
การพัฒนาครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง	มาตรฐานที่ 2.2 มีการพัฒนาครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีและทักษะในการเป็นครูที่ปรึกษาเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	2.2.1 มีแผนพัฒนาที่มุ่งให้ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์และดำเนินการตามแผน 2.2.2 ครูมีทักษะในการสังเกตการฟัง การสัมภาษณ์และมีทักษะในการให้คำปรึกษาเบื้องต้น 2.2.3 นิเทศ ติดตาม ประเมินผลและสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานแก่ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
การมีส่วนร่วม ของครูที่ปรึกษา หรือบุคลากรที่ เกี่ยวข้อง	มาตรฐานที่ 2.3 ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครองและ ผู้เกี่ยวข้องมีการ ประสานสัมพันธ์กัน อย่างสม่ำเสมอและ ต่อเนื่อง	2.3.1 มีการติดต่อประสานสัมพันธ์ระหว่าง ครูประจำชั้นและครูที่ปรึกษาและบุคลากร ที่เกี่ยวข้อง
กระบวนการใน การช่วยเหลือ	มาตรฐานที่ 2.4 มีกระบวนการ ช่วยเหลือนักเรียน อย่างมีประสิทธิภาพ	2.4.1 มีการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลและมีการ คัดกรองนักเรียนเป็นกลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยง 2.4.2 มีการช่วยเหลือนักเรียนและให้คำแนะนำ ปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน 2.4.3 มีการติดต่อสื่อสารกับผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียน และผู้ปกครอง 2.4.4 มีการจัดกิจกรรมโฮมรูม 2.4.5 มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความเป็นอยู่ ที่เหมาะสมทั้งด้านเศรษฐกิจ 2.4.6 มีการจัดสภาพแวดล้อมจัดกิจกรรมและ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้อต่อความ ปลอดภัยของนักเรียน 2.4.7 มีกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติในเรื่องระบบการ ประเมินนักเรียนกลุ่มเสี่ยงด้านความปลอดภัย

7.3.3 ด้านผลผลิต (Out put)

ตารางที่ 16 แสดงมาตรฐานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านผลผลิต

ขอบข่าย	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
คุณลักษณะ ของนักเรียน	มาตรฐานที่ 3.1 มี สุขภาพกายและ สุขภาพจิตที่ดีสามารถ ปรับตัวเข้ากับสังคมและ สิ่งแวดล้อมได้อย่าง เหมาะสม	3.1.1 มีน้ำหนักส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน 3.1.2 มีความฉลาดทางอารมณ์ (EQ.) 3.1.3 ไม่เสพสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา รวมทั้ง ไม่แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ
	มาตรฐานที่ 3.2 สามารถ เรียนได้ตามศักยภาพ และ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และการทำงาน	3.2.1 รู้ความถนัด ความสามารถ ความสนใจ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง พร้อมทั้งจะปรับ ปรุงและ พัฒนาดตนเองอยู่เสมอ 3.2.2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ การประเมินตามหลักสูตรทุกระดับวิชา 3.2.3 มีกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพและ ได้ผลงานที่มีคุณภาพ
	มาตรฐานที่ 3.3 มีความ เป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี กับตนเอง	3.3.1 มีวิสัยทัศน์ในการศึกษาเล่าเรียน เพียงพอ 3.3.2 สามารถหลีกเลี่ยงและป้องกันตนเองให้ พ้นภัยจากบุคคลและสังคม
	มาตรฐานที่ 3.4สามารถ เรียนรู้และดำเนินชีวิต อย่าง ปลอดภัยจากสภาพ แวดล้อมที่เป็นอันตรายทั้ง ภายในและภายนอก โรงเรียนและมีจิต สำนึกในการดูแลผู้อื่น	3.4.1 มีความรู้และทักษะในการดูแลตนเองและ ผู้อื่นให้ปลอดภัย 3.4.2 มีกระบวนการทำงานที่สร้างความปลอดภัย ให้กับตนเองและผู้อื่น 3.4.3 สามารถหลีกเลี่ยงและป้องกันตนเองให้ ปลอดภัยจากสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตราย ทั้งในและนอกโรงเรียน

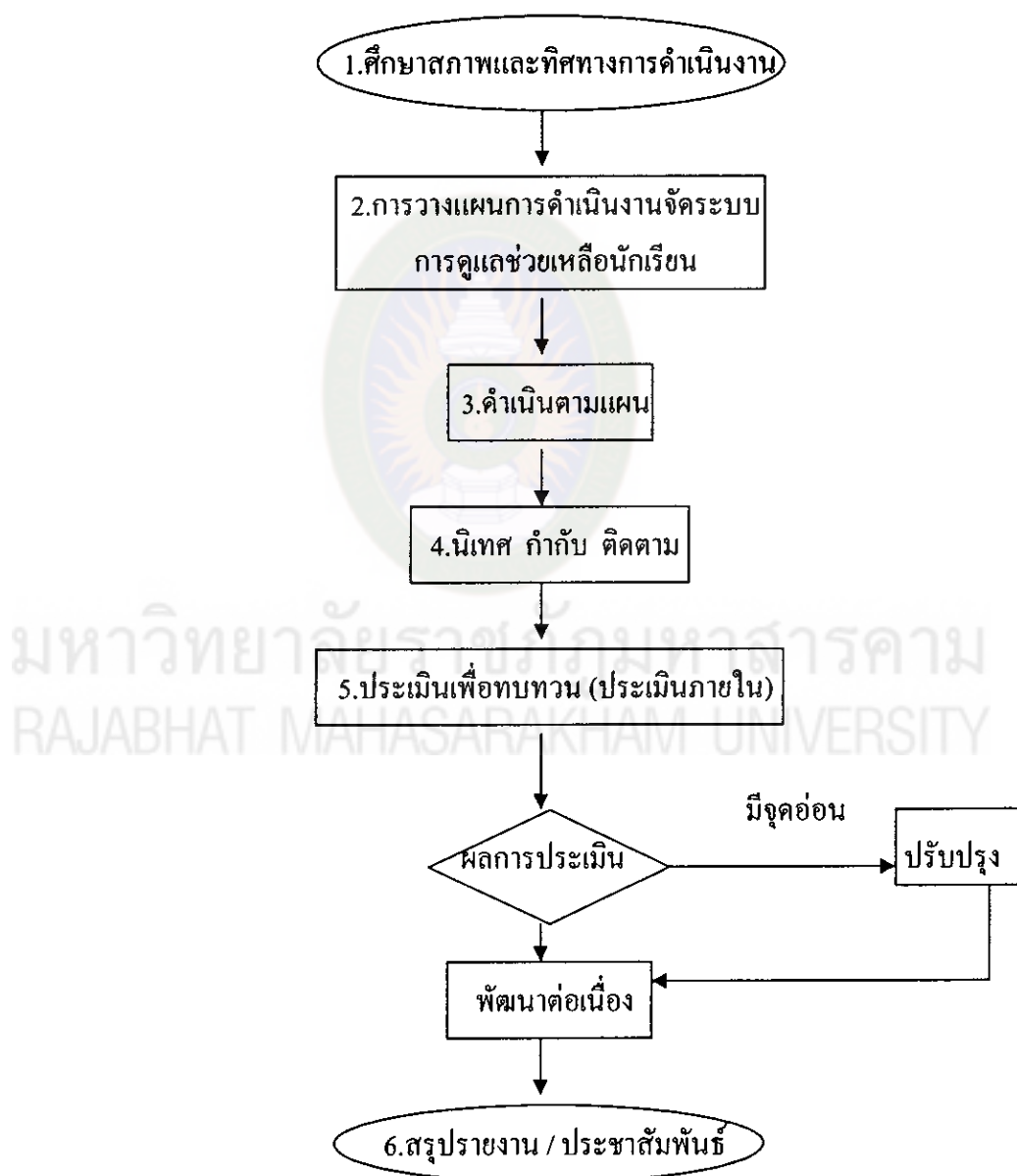
ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 12)

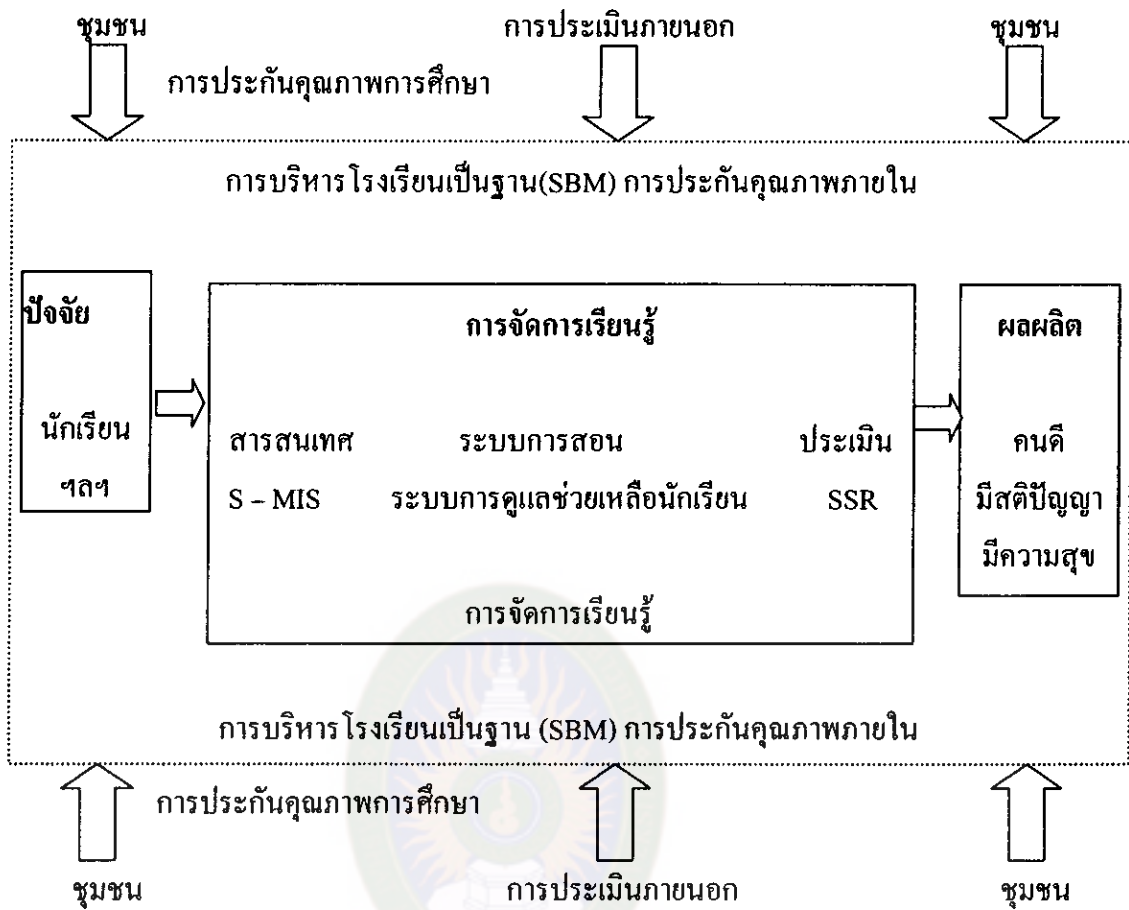
8. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

8.1 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 27 - 55) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สามารถบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือ โดยใช้ วงจรเดมมิ่ง (PDCA) ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 11 แสดงการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 27)

แผนภูมิที่ 12 แสดงการเชื่อมโยงระบบการดูแลช่วยเหลือแก่นักเรียนกับการบริหารโรงเรียน
การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 6)

การนำระบบการดูแลช่วยเหลือแก่นักเรียนเข้าสู่สถานศึกษา มีแผนการดำเนินงานที่ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ และนำไปปฏิบัติต่อเนื่องซึ่งมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของงานระบบการดูแลช่วยเหลือแก่นักเรียน รายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

8.1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการ

ผู้บริหารและคณะผู้รับผิดชอบระบบการดูแลช่วยเหลือแก่นักเรียน
ดำเนินการ แต่งตั้งคณะกรรมการดังนี้

- 1) ประชุมหารือเพื่อกำหนดโครงสร้างบุคลากรในระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของสถานศึกษา

2) แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) คณะกรรมการประสานงาน (ทีมสนับสนุน) และคณะกรรมการดำเนินงาน (ทีมทำ)

3) กำหนดบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการประสานงานและคณะกรรมการดำเนินงานในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

8.1.2 วิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐานของสถานศึกษาและจัดทำแผนปฏิบัติงาน

คณะกรรมการอำนวยการ (ทีมนำ) คณะกรรมการประสานงาน (ทีมสนับสนุน) ดำเนินการดังนี้

1) วิเคราะห์สภาพพื้นฐานของสถานศึกษาโดยใช้แบบประเมินหรือแบบสำรวจการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หรือแบบสอบถามความพร้อมพื้นฐานของสถานศึกษาที่สถานศึกษาจัดขึ้นเอง เพื่อศึกษา จุดแข็ง จุดอ่อน ในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่มีผลต่อการช่วยเหลือนักเรียนและข้อเสนอแนะของครู รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำโครงการแผนปฏิบัติการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา และการจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อสนับสนุนให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

8.1.3 สร้างความตระหนักและความเข้าใจกับบุคลากร

คณะกรรมการประสานงานดำเนินการสร้างความเข้าใจกับบุคลากร โดยอาจจัดในลักษณะ

1) ประชุมชี้แจงและสร้างความเข้าใจให้กับบุคลากรในสถานศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความยินดีร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อช่วยเหลือนักเรียน

2) ฝึกอบรมบุคลากร โดยเฉพาะครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาให้มีความรู้ความสามารถ เทคนิคหรือทักษะต่าง ๆ ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้น

3) ประชาสัมพันธ์งานดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้กับบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบอย่างต่อเนื่อง

4) ประเมินผลการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับบุคลากรในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาบุคลากรต่อไป

8.1.4 ดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1) ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งอย่างน้อยต้องครอบคลุมด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว

1.2 การคัดกรองนักเรียน โดยจัดแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา

1.3 การส่งเสริมนักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลด้วยการจัดกิจกรรม กิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) กิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom)

1.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนในกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา ด้วยวิธีการดังนี้ ให้การปรึกษาช่วยเหลือ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน คือกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy) กิจกรรมซ่อมเสริม และกิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง

1.5 การส่งเสริมนักเรียนไปรับการช่วยเหลือจากผู้อื่น ๆ เช่น ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง

2) บันทึกหลักฐานการปฏิบัติงาน ทวรับบันทึกทุกชั้นตอน

3) สรุปผลการปฏิบัติงาน รายงานหัวหน้าระดับชั้น

8.1.5 ประเมินเพื่อทบทวน

1) คณะกรรมการอำนวยการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการดำเนินงานของครูในแต่ละระดับชั้น

2) ดำเนินการประเมินแต่ละระดับชั้น โดยผู้ที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งหรือผู้แทนครูในแต่ละระดับซึ่งได้รับการอบรมหรือมีความรู้ทักษะในการประเมิน โดยดำเนินการประเมินสลับระหว่างระดับชั้น

3) นำผลดังกล่าวมาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

4) ดำเนินการประเมินคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและการดำเนินงานของครูในแต่ละระดับ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง

5) ผู้ทำหน้าที่ประเมินจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพของแต่ละระดับส่งคณะกรรมการประสานงาน เพื่อรายงานผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

8.1.6 ประเมินผลเพื่อพัฒนาและสรุปรายงาน

- 1) ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาแต่ละคนจัดทำรายงานการดำเนินงานเสนอหัวหน้าระดับชั้น (ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน) ทุกสิ้นภาคเรียน
- 2) คณะกรรมการดำเนินงานแต่ละระดับจัดทำรายงานสรุปเป็นระดับเสนอคณะกรรมการประสานงาน
- 3) คณะกรรมการประสานงานสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากหัวหน้าระดับและจากการประเมินเพื่อทบทวนของแต่ละระดับมาจัดทำรายงานเป็นภาพรวมของสถานศึกษา เสนอคณะกรรมการอำนวยการ

4) คณะกรรมการอำนวยการดังนี้

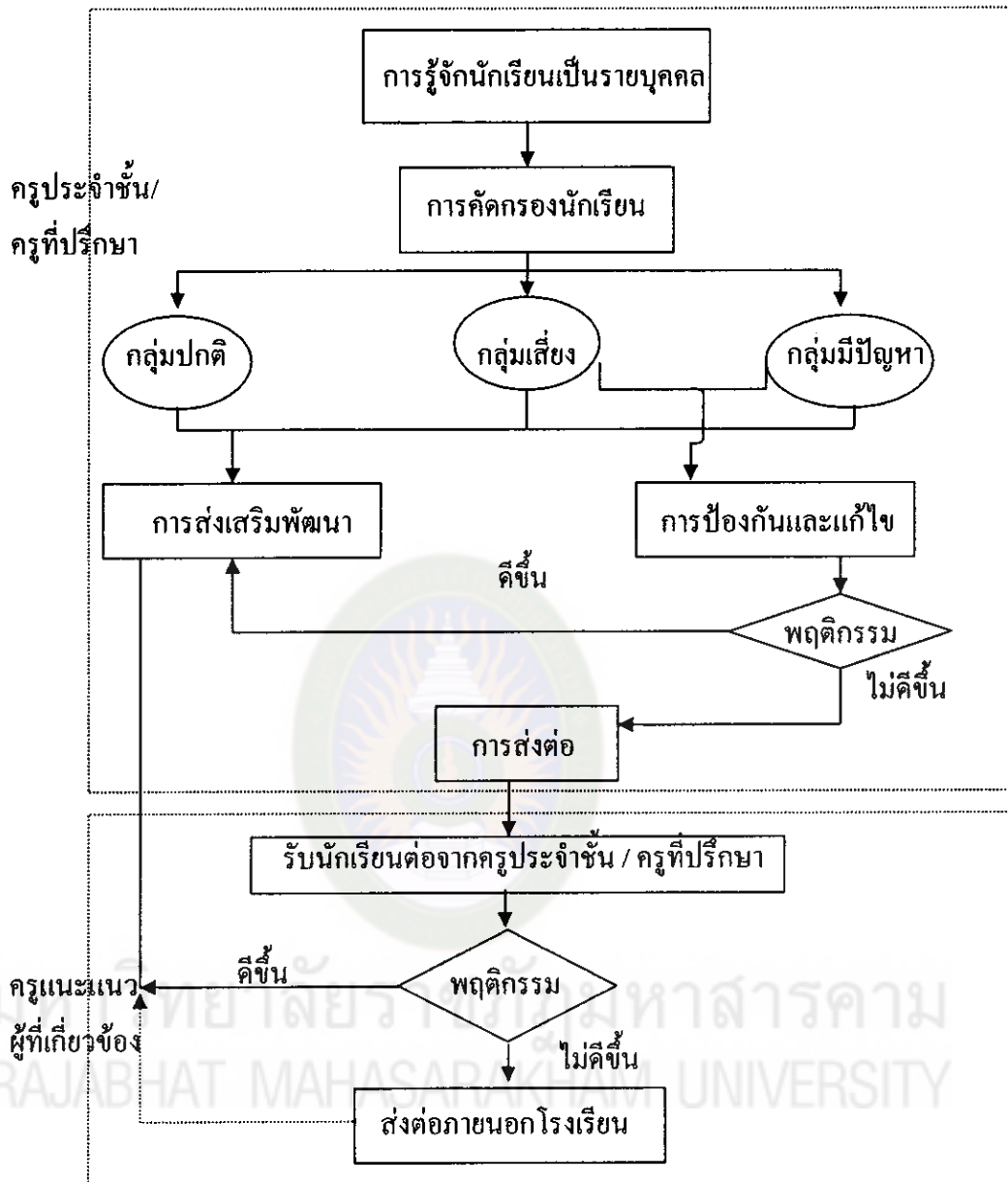
4.1 ประชุมพิจารณา รายงานคณะกรรมการประสานงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

4.2 นิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานของคณะกรรมการประสานงาน คณะกรรมการดำเนินงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการประชุมติดตามผลอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง

ทุกกิจกรรมที่กล่าวถึงนั้นผู้บริหารมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้บริหารจึงควรสนับสนุนการดำเนินงาน หรือให้ขวัญกำลังใจแก่ครูด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังเช่น ร่วมประชุมกับครูในระดับต่าง ๆ ซึ่งจัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เป็นครั้งคราว และควรจัดคาบว่างให้ครูในแต่ละระดับได้ว่างพร้อมกันเพื่อสะดวกต่อการประชุม ดูแลช่วยเหลือนักเรียนหรือในการนิเทศครู

8.2 การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน มีภารกิจหลักที่เป็นหัวใจของการดำเนินงาน 5 กิจกรรม คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข การส่งต่อ ดังแผนภูมิที่ 13

แผนภูมิที่ 13 แสดงกระบวนการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : กรมสุขภาพจิต (2546 : 19)

แต่ละองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีความสำคัญ มีวิธีการ และเครื่องมือที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งเอื้อให้การดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ (กรมสุขภาพจิต. 2544 : 19 – 39) ดังมี รายละเอียดต่อไปนี้

8.2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

1) ความสำคัญ

ด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้น การเรียนรู้ข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียนเป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนได้ถูกทาง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ มิใช่การใช้ความรู้หรือการคาดเดาโดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหานักเรียน ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด

2) ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาควรมีข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านสารเสพติด ด้านความปลอดภัย ด้านพฤติกรรมทางเพศ และด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม และอย่างน้อยครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาควรมี 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ

2.1) ด้านความสามารถ

2.1.1) ด้านการเรียน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแต่ละวิชา ผล การเรียนเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน และพฤติกรรมกรเรียนในห้องเรียนที่มีผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ขาดเรียน เป็นต้น

2.1.2) ด้านความสามารถอื่น ๆ ได้แก่ บทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

2.2) ด้านสุขภาพ

2.2.1) ด้านร่างกาย ได้แก่ ส่วนสูง น้ำหนัก โรคประจำตัว และความ บกพร่องด้านร่างกาย เช่น การได้ยิน การมองเห็น

2.2.2) ด้านจิตใจหรือพฤติกรรม คือมีอารมณ์ซึมเศร้า วิตกกังวล หรือมีพฤติกรรมผิดปกติ เช่น พฤติกรรมไม่อยู่นิ่ง สมาธิสั้น บุคลิกภาพเก็บตัว ซ้ำอาย

2.3) ด้านครอบครัว

2.3.1) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง อาชีพของผู้ปกครอง หรือค่าใช้จ่ายที่นักเรียนได้รับในการมาโรงเรียน

2.3.2) ด้านการคุ้มครองนักเรียน ได้แก่ จำนวนพี่น้องหรือบุคคลในครอบครัว สถานภาพของบิดามารดา บุคคลที่ดูแลรับผิดชอบนักเรียน ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัว หรือ การใช้สารเสพติด การคิดสุรา การพนัน เป็นต้น

3) วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว ที่สำคัญคือ

3.1) ระเบียบสะสม

ระเบียบสะสมเป็นเครื่องมือในรูปแบบของเอกสาร เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูล และครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษา พิจารณา ทำความรู้จักนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอหรือมีข้อสังเกตบางประการ ก็ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสอบถามจากนักเรียนโดยตรง การสอบถามจากครูอื่น ๆ หรือเพื่อน ๆ ของนักเรียน เป็นต้น รวมทั้งการใช้เครื่องมือทดสอบต่าง ๆ หากครูที่ปรึกษาดำเนินการได้

รูปแบบและรายละเอียดของระเบียบสะสมของแต่ละโรงเรียน มีความแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับ ความต้องการของแต่ละโรงเรียน แต่อย่างน้อยควรครอบคลุมข้อมูลทั้งด้าน การเรียน ด้านสุขภาพและด้านครอบครัว ระเบียบสะสมเป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนจึงต้องเป็นความลับ และเก็บไว้อย่างดีมิให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือเด็กอื่น ๆ มารื้อค้นได้ หากเป็นไปได้ควรเก็บไว้กับครูที่ปรึกษา และมีผู้เก็บระเบียบสะสมให้เรียบร้อย

ระเบียบสะสม ควรเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 3 ปี การศึกษา หรือ 6 ปีการศึกษา และส่งต่อระเบียบ ไปยังครูที่ปรึกษาคนใหม่ในปีการศึกษาต่อไป หรืออาจจัดครูที่ปรึกษาตามคุณลักษณะอย่างต่อเนื่องจนจบมัธยมศึกษาในแต่ละตอน หรือจนจบ 6 ปีการศึกษาก็ได้

3.2) แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ไม่ได้เป็นแบบวัดหรือแบบทดสอบ แต่เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรม การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวข้องกับสภาพจิตซึ่งจะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีแนวทางการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก เป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิต เป็นผู้จัดทำขึ้น โดยพัฒนาจาก The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) ประเทศเยอรมนี ซึ่ง

ใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบยุโรป เพราะมีความเที่ยงและความตรง จำนวนข้อไม่มากนัก คณะผู้จัดทำของกรมสุขภาพจิต โดยแพทย์หญิงพรหมพิมล หล่อตระกูล เป็นหัวหน้าคณะได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ค่าความเที่ยงและความตรงของแบบประเมิน และหาเกณฑ์มาตรฐานของเด็กไทย

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก มี 3 ชุด คือ ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเด็ก ชุดที่พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นผู้ประเมินเด็ก ชุดเด็กประเมินตนเอง ทั้ง 3 ชุด มีเนื้อหาและจำนวนข้อ 25 ข้อเท่ากัน ทางโรงเรียนอาจเลือกใช้ชุดที่นักเรียนประเมินตนเองชุดเดียว หรืออาจใช้ควบคู่กับชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินความเที่ยงตรงยิ่งขึ้น โดยระยะเวลาที่ประเมินไม่ควรห่างจากนักเรียนประเมินตนเองเกิน 1 เดือน ซึ่งหากเป็นไปได้ควรใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุด พร้อมกัน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ออกมา

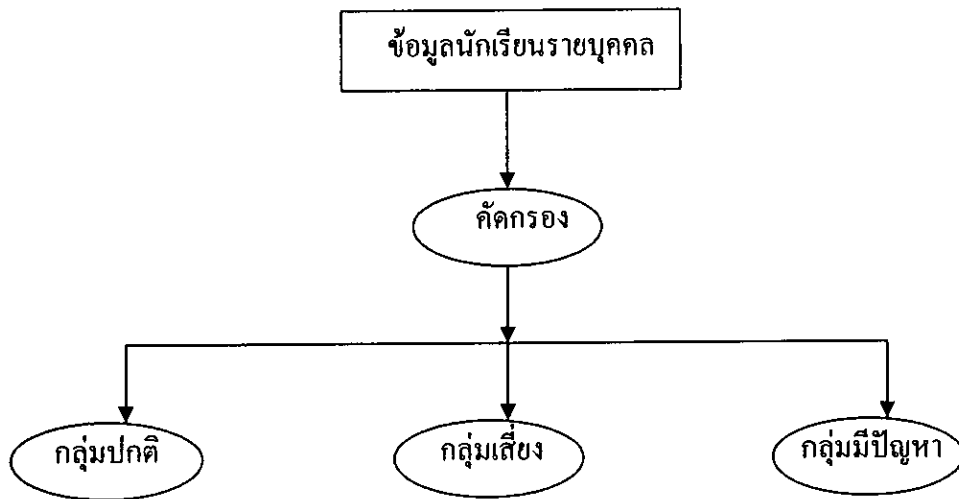
4) วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ

ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียนสะสม และประเมินพฤติกรรมเด็กไม่เพียงพอ หรือเกิดกรณีที่จำเป็นต้องมีข้อมูลเพิ่มเติม ครูที่ปรึกษาก็อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เพิ่ม เช่น การสังเกตพฤติกรรมอื่น ๆ ในห้องเรียน การสัมภาษณ์ และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

8.2.2 การคัดกรองนักเรียน

1) ความสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 43) การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนแล้วนำผลที่ได้มาจำแนกตามเกณฑ์การคัดกรองที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น สถานศึกษาควรมีการประชุมครู กำหนดเกณฑ์การคัดกรอง เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน ให้เป็นที่ยอมรับของครูในสถานศึกษาและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่า ความรุนแรงหรือความถี่เท่าไรจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา การคัดกรองจะแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา ดังแผนภูมิที่ 14

แผนภูมิที่ 14 แสดงการคัดกรองนักเรียน ตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 43)

กลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ไม่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของตนเองหรือสังคมส่วนรวมในด้านลบ

กลุ่มเสี่ยง หมายถึง นักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น เก็บตัว แสดงออกเกินขอบเขต การปรับตัวทางเพศไม่เหมาะสม ทดลองสิ่งเสพติด ผลการเรียน เปลี่ยนแปลงไปในทางลบ

กลุ่มมีปัญหา หมายถึง นักเรียน มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาชัดเจนมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวันของตนเองหรือต่อสังคมส่วนรวมในด้านลบ

กรมสุขภาพจิต (2544 : 19 – 39) การจัดกลุ่มนักเรียนนี้ มีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษาในการหาวิธีเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหามาตรงกับปัญหาของนักเรียนยิ่งขึ้น และมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา เพราะมีข้อมูลของนักเรียนในข้อต่าง ๆ ซึ่งหากครูที่ปรึกษาไม่ได้คัดกรองนักเรียนเพื่อจัดกลุ่มแล้ว ความชัดเจนในเป้าหมายในการแก้ปัญหของนักเรียนจะมีน้อยลง มีผลต่อความรวดเร็วในการช่วยเหลือ ซึ่งบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยด่วน

ผลการคัดกรองนักเรียน ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรับรู้ได้ว่าตนถูกจัดกลุ่มอยู่ใน กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ โดยเฉพาะนักเรียนวัยรุ่นที่มีความไวต่อการรับรู้ (Sensitive) แม้นักเรียนจะรู้ตัวดีว่า ขณะนี้ตนมีพฤติกรรมอย่างไร หรือประสบกับปัญหาใดก็ตาม และเพื่อเป็นการป้องกันการ ล้อเลียนในกลุ่มเพื่อนอีกด้วย ดังนั้นครูที่ปรึกษาต้องรักษาผลการคัดกรองนักเรียนเป็นความลับ

นอกจากนี้หากครูที่ปรึกษามีการประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อการช่วยเหลือนักเรียน ก็ควรระมัดระวังการสื่อสารที่ทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกลัว บุคลากรของตนถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่ผิดปกติ แตกต่างจากเพื่อนนักเรียนอื่น ๆ ซึ่งอาจมีผลเสียด้านนักเรียนในภายหลังได้

2) แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียนนั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษา และยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลักด้วย ดังนั้น โรงเรียนจึงควรมีการประชุมครู เพื่อการพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน เพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองนักเรียนที่เหมือนกัน เป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่ของพฤติกรรมเท่าใดจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 44) จากการคัดกรองจะพบเด็กที่มีความต้องการพิเศษแทรกอยู่ในเด็กทั้ง 3 กลุ่ม ซึ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษเหล่านี้ ได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น ทางการได้ยิน ทางสติปัญญา ทางร่างกาย ทางการเรียนรู้ ทางอารมณ์และพฤติกรรม เด็กออทิสติก และเด็กอัจฉริยะ โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเด็กเหล่านี้ ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

8.2.3 การส่งเสริมนักเรียน

1) ความสำคัญ

การส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษา ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน กลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติ กลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงกลุ่มมีปัญหา กลับมาเป็น นักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพตามที่โรงเรียนและชุมชนคาดหวังต่อไป

2) วิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียน

การส่งเสริมนักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting)

2.1) กิจกรรมโฮมรูม (Homeroom)

เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ซึ่งสถานที่ใช้จัดกิจกรรมโฮมรูมอาจเป็นที่ห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ให้มีบรรยากาศเสมือนบ้านที่มีครูที่ปรึกษาและนักเรียนเป็นดังสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน และมีการทำกิจกรรม

ที่เป็นประโยชน์คือนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเองของนักเรียน การรู้จักผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจทักษะการปรับตัว และการวางแผนชีวิตเป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ครูและนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้วยกัน

ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมโฮมรูมจะช่วยให้ครูที่ปรึกษารู้จักนักเรียนมากขึ้น สามารถส่งเสริมความสามารถ และป้องกันปัญหาของนักเรียนได้อีกด้วย

2.2) การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting)

การประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน เป็นการพบปะกันระหว่างครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียนที่ครูที่ปรึกษาดูแลอยู่เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันและร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียนระหว่างบ้าน โรงเรียน และผู้ปกครองด้วยกัน

การประชุมผู้ปกครองดังกล่าวจะทำให้นักเรียนได้รับความเอาใจใส่ดูแลจากผู้ปกครองมากขึ้น ทั้งการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพ ความสามารถมากขึ้น หรือร่วมมือกับทางโรงเรียนในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหานักเรียน

8.2.3 การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน

1) ความสำคัญ

ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง / มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความดูแลใส่ใจอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือ ทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญห โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน จึงเป็นภาระงานที่อึ้งใหญ่ และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโต เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

2) วิธีการและเครื่องมือเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา

การป้องกันและแก้ไขปัญหากับนักเรียนนั้นมีหลายหลากหลายเทคนิค วิธีการแต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการ มี 2 ประการ คือการให้คำปรึกษาเบื้องต้น การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

2.1) การให้คำปรึกษาเบื้องต้น

การให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนเป็นการช่วยเหลือ ผ่อนคลายปัญหาให้ลดน้อยลง ทั้งด้านความรู้สึก ความคิดและการปฏิบัติตนของนักเรียนในทางที่ไม่ถูกต้อง โดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามหรือพึงประสงค์

ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การปรึกษาเบื้องต้นมีประสิทธิภาพในการช่วยนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรมีความรู้และทักษะพื้นฐาน ดังนี้

2.1.1) จิตวิทยาวัยรุ่น

2.1.2) ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ทั้งร่างกายและจิตใจ

กระบวนการและทักษะการปรึกษาเบื้องต้นที่สำคัญ ๆ คือ

การสร้างสัมพันธภาพ การใช้คำถาม การรับฟังเนื้อหาและความรู้สึก

2.1.3) แนวทางการแก้ไขปัญหาของนักเรียนในแต่ละลักษณะปัญหา

เช่น ด้านการเรียน สุขภาพ ครอบครัว หรือการใช้สารเสพติด การพนัน หนีเรียน เป็นต้น ซึ่งศึกษาค้นคว้าได้จากเอกสารของหน่วยงานต่าง ๆ

2.2) การจัดกิจกรรมเพื่อการป้องกันและช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน นอกจากจะให้การปรึกษาเบื้องต้นแล้วการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการช่วยเหลือนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของครูทุกคน และผู้ปกครอง ขอพึงตระหนักในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนมีดังนี้

2.2.1) การรักษาความลับ เรื่องราวข้อมูลของนักเรียน ที่ต้องช่วยเหลือแก้ไขไม่ควรนำไปเปิดเผย ยกเว้นเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ระบุชื่อ สกุลจริงของนักเรียน การเปิดเผยควรเป็นในลักษณะที่ให้เกิดดี ควรเก็บบันทึกข้อมูลการช่วยเหลือนักเรียนไว้ในที่เหมาะสมสะดวกในการเรียกได้ การรายงานการช่วยเหลือนักเรียนควรรายงานในส่วนที่เปิดเผยได้ โดยให้เกิดดีและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

2.2.2) การแก้ไขปัญหา การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วน และหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้น ๆ เพราะปัญหามิได้เกิดจากสาเหตุเดียว แต่อาจจะเกิดจากหลาย สาเหตุ ที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน จะต้องคำนึงไว้เสมอว่า ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ละคน ไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกัน และวิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่ง ก็อาจจะไม่เหมาะสมกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้นการช่วยเหลือนักเรียนโดยเฉพาะการให้คำแนะนำ ปรึกษา จึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือสำเร็จตายตัว เพียงแต่มีแนวทาง กระบวนการหรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูแต่ละคนสามารถเรียนรู้ ฝึกฝน เพื่อการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคน

8.2.4 การส่งต่อนักเรียน

1) ความสำคัญ

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน โดยครูที่ปรึกษาตามกระบวน นั้นอาจมีบางกรณีที่มีปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือให้นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดี ขึ้นก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้ปัญหานักเรียนที่ปรึกษาหรือครูคนใดคนหนึ่งเท่านั้นความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้น หรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ คือ

1.1) การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชา หรือ ฝ่ายปกครอง เป็นต้น

1.2) การส่งต่อนอก ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

สำหรับการส่งต่อภายใน หากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ไขปัญหายากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อนหรือรุนแรง เป็นต้น ครูที่รับผิดชอบต้องมีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ และประสานการทำงานกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่หากเกิดกรณียากต่อการช่วยเหลืออีกก็ต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกเช่นกัน

2) แนวทางการพิจารณาในการส่งต่อโดยครูที่ปรึกษา

การส่งต่อนักเรียนไปพบครูอื่น ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไปนั้น มีแนวทางการพิจารณาในการส่งต่อสำหรับครูที่ปรึกษา ดังนี้

2.1) นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิมหรือไม่ดีขึ้น หรือแย่ลง แม้ว่าครูที่ปรึกษา จะดำเนินการช่วยเหลือด้วยวิธีการใด ๆ

2.2) นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาพบตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วม กิจกรรมใด ๆ เป็นต้น

2.3) ปัญหาของนักเรียนที่เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวกับความรู้สึก ความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดและได้รับการบำบัด ทางจิตวิทยา ควรพิจารณาส่งต่อให้ผู้มีความรู้เฉพาะทางเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือต่อไป

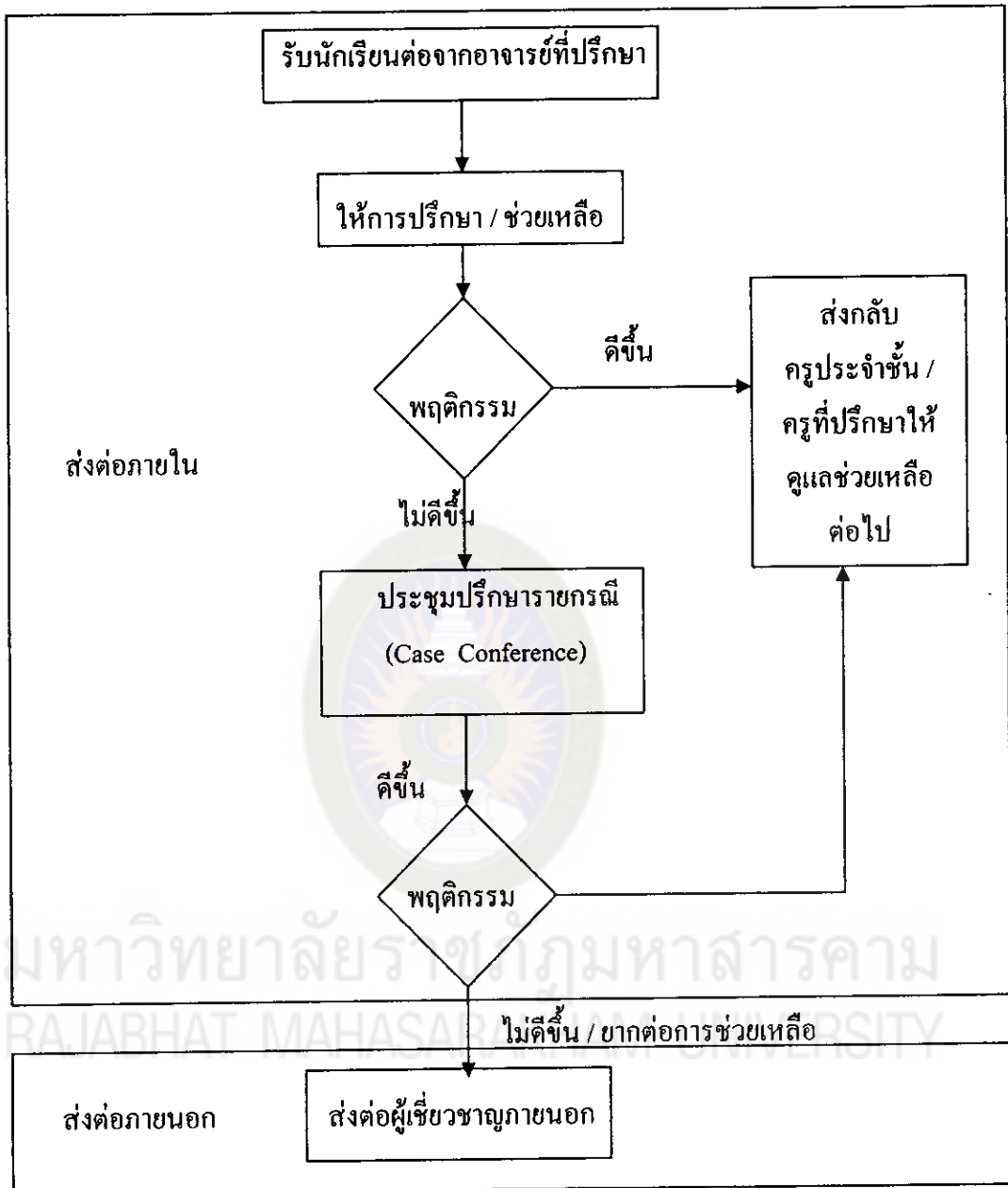

3) แนวดำเนินการส่งต่อนักเรียน

- 3.1) ครูที่ปรึกษาประสานงานกับครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อเพื่อให้ทราบล่วงหน้าก่อน
- 3.2) สรุปข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ และวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือนั้นให้ผู้รับการช่วยเหลือ นักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อหรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง
- 3.3) ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อ โดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ระมัดระวังมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวล หรือ โกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีจากการส่งต่อ และยินดีไปพบครูที่จะช่วยเหลือตามแต่กรณีที่ครูที่ปรึกษาพิจารณาว่าเหมาะสม
- 3.4) ครูที่ปรึกษานัดแนะวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับช่วยเหลือ นักเรียน และส่งต่อให้เรียบร้อย
- 3.5) ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

8.3 การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูแนะแนว / ผู้เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เมื่อครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาได้ดูแลช่วยเหลือนักเรียนเบื้องต้นแล้ว พบกรณีที่ยากต่อการแก้ไข จึงดำเนินการส่งต่อให้ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ครูฝ่ายวิชาการ หรืองานพยาบาล ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อตั้งแผนภูมิที่ 15

แผนภูมิที่ 15 แสดงกระบวนการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้นักเรียนของครูแนะแนว / ผู้เกี่ยวข้อง

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 53)

ครูแนะแนวหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้องรับนักเรียนส่งต่อจากครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา ดำเนินการให้คำปรึกษาช่วยเหลือและประสานครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษา เพื่อแจ้งผลการช่วยเหลือ ถ้านักเรียนมีพฤติกรรมดีขึ้น ก็จะอยู่ในความดูแลของครูประจำชั้น / ครูที่ปรึกษาแต่ถ้า

ไม่ดีขึ้นก็นำเข้าที่ประชุมปรึกษารายกรณี (Case Conference) เพื่อร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาของนักเรียน จนพฤติกรรมดีขึ้นก็ส่งกลับไปอยู่ในความดูแลของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา

ในบางกรณีแม้จะเข้าที่ประชุมปรึกษารายกรณี แล้วก็ยังไม่ดีขึ้น ยากต่อการช่วยเหลือผู้ที่เกี่ยวข้องอาจเป็นฝ่ายปกครองหรือฝ่ายแนะแนวก็ตามแต่ก็จำเป็นต้องไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อหาสาเหตุ และแก้ไขต่อไป การส่งต่อเป็นวิธีการช่วยเหลือนักเรียนอย่างถูกวิธีตามทักษะวิชาชีพของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละทางเพื่อให้เกิดผลดีที่สุดต่อนักเรียน และในกรณีที่นักเรียนเปลี่ยนช่วงชั้นเรียนและสถานศึกษา ควรมีการส่งต่อข้อมูล เช่น ความสามารถพิเศษ ปัญหาพฤติกรรม โรคประจำตัวที่มี เพื่อให้การช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องและให้ผู้ดูแลในสถานศึกษาใหม่มีข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนป้องกันส่งเสริมและช่วยเหลือได้ทันเหตุการณ์และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งต่อข้อมูลต้องเป็นความลับ และส่งต่อผู้เกี่ยวข้องโดยตรง

จาก ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพระบบหนึ่งที่ ผู้บริหาร ครู อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ต้องเชื่อมประสานและรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย โดยมีการสนับสนุนให้ครูอาจารย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ปกครองเพื่อให้ ช่วยกันเฝ้าระวังดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประสานสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ชุมชน และผู้ชำนาญการในสาขาต่าง ๆ ให้มีการส่งต่อและการรับช่วงแก้ไข ส่งเสริม พัฒนา นักเรียน และเยาวชน ให้สามารถ พัฒนา ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุข

จิตวิทยาที่เกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น ครูที่ปรึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องทุกคนควรมีความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาทางการศึกษาและทางด้านแนะแนว ในส่วนที่เกี่ยวข้องพอสมควร ผู้ศึกษาค้นคว้า ได้ศึกษาจิตวิทยาการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล

จตุพร เฟิงชัย (2533 : 59 - 60) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลทำให้บุคคลมีลักษณะแตกต่างกัน ตามหลักชีววิทยา และจิตวิทยา คือ พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ด้านพันธุกรรม พันธุกรรมทำให้คนเราแตกต่างกัน คือลักษณะที่ได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ได้แก่ เชื้อชาติ เพศ กลุ่มเลือด ความบกพร่องทางร่างกายบางอย่าง บุคลิกภาพ สติปัญญา และความสามารถที่มีมาแต่กำเนิด โดยสรุปแต่ละอย่างได้ดังนี้

1.1 เชื้อชาติ ผู้คนจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันตามเชื้อชาติ ในด้านรูปร่าง โครงกระดูก ขนาดของร่างกาย หน้าตา ผิวพรรณ สีผม สีตา เป็นต้น

1.2 เพศ เพศหญิง และเพศชาย จะมีลักษณะประจำเพศของตน ทำให้มีความแตกต่างกัน ทั้งรูปร่าง นิสัยใจคอ ความคิดเห็น ความสามารถในการทำงาน การควบคุมอารมณ์ และอื่น ๆ

1.3 ความบกพร่องบางอย่างทางร่างกาย ซึ่งเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมจากบรรพบุรุษ เช่น ดาบอดสี โรคเบาหวาน โรคลมชัก

1.4 สติปัญญา ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ทำให้คนเราแตกต่างกันในด้านความคิด ความเข้าใจ ความสามารถในการวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา และการตัดสินใจ เป็นต้น

1.5 ความสามารถที่มีมาแต่กำเนิด เป็นความถนัดเฉพาะตัว หรือเรียกกันว่า พรสวรรค์ แต่ละคนรับถ่ายทอดมาจากผู้ให้กำเนิด

2. ด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมทำให้บุคคลแตกต่างกัน เช่น สภาพที่อยู่ ในครรภ์ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศของแต่ละท้องถิ่น อาหารการกิน การศึกษาอบรม ประสบการณ์และการเรียนรู้ของแต่ละคน การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว ลำดับในการเกิดฐานะทางเศรษฐกิจ ระบบของสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชาติ อุบัติเหตุ และสื่อมวลชนตามรายละเอียด ดังนี้

2.1 สภาพขณะอยู่ในครรภ์ มีผลต่อความเจริญเติบโตและบุคลิกภาพในเวลาต่อมาเป็นอันมาก เช่นถ้ามารดาดูแลสุขภาพเป็นอย่างดี อารมณ์ดี เด็กจะเจริญเติบโตแข็งแรง ในทางตรงกันข้ามหากแม่ดื่มสุราหรือสูบบุหรี่ เด็กก็จะได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย

2.2 อาหารการกิน คนที่รู้จักรับประทานอาหารดีมีประโยชน์ต่อร่างกายตามหลักโภชนาการก็ย่อมมีร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรงหากขาดสารอาหารร่างกายก็ไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควรและอ่อนแอลงด้วย

2.3 การศึกษาอบรม มีอิทธิพลทำให้คนเราแตกต่างกัน คนที่ได้รับ การศึกษาดีจะเป็นคนที่มีคุณภาพ ส่วนคนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาทำให้ความสามารถทาง สติปัญญาไม่พัฒนาเท่าที่ควร

2.4 การอบรมเลี้ยงดู มีผลต่อมนุษย์ในการเจริญเติบโต ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีผลต่อการปรับตัว ความประพฤติ และลักษณะนิสัย

2.5 ลำดับที่การเกิด ทำให้คนเราแตกต่างกันได้หลายอย่าง ลูกคนกลาง จะช่วยตัวเองได้ดีกว่าคนแรก แต่คนแรกส่วนใหญ่จะมีความรับผิดชอบสูง ในขณะที่คนเล็ก มักจะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เพราะจะมีคนอื่นคอยช่วยเหลืออยู่เสมอ เป็นต้น

2.6 ระบบของสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชาติ ประเพณีของแต่ละ ท้องถิ่น คนตรี นาฏศิลป์ประจำชาติ มารยาททางสังคม ฯลฯ มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต แนวคิด และอุดมคติ ทำให้พฤติกรรมของคนแต่ละคนในสังคมแตกต่างกัน

2.7 สื่อมวลชน สื่อมวลชนทุกประเภท มีอิทธิพลต่อเจตคติ ความ ต้องการ ความสนใจศีลธรรม และค่านิยมของคนในสังคมนั้น ๆ เป็นอย่างมาก

ในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลนี้ กาญจนา ณ ลำพูน (2542 : 9 - 10) ได้สรุปตามทฤษฎีการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ได้ดังนี้

1. แม้มนุษย์จะมีสติปัญญาและเหตุผล ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะพัฒนา ตนเองได้ แต่การที่จะพัฒนาตนเองได้เต็มที่นั้นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น
2. มนุษย์มีความแตกต่างกันทั้งในด้านลักษณะต่าง ๆ (Trait) เป็นต้นว่า ความสามารถความถนัด ความสนใจ สติปัญญา และปัจจัยส่วนบุคคล (Factor) เช่นฐานะทาง เศรษฐกิจสังคมของครอบครัว ถิ่นที่อยู่อาศัย ลำดับในการเกิด

3. ความรู้ประสบการณ์ และการศึกษา

4. ความวิตกกังวลและปัญหาทางอารมณ์

สรุปได้ว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ คือ

1. ความแตกต่างทางร่างกาย เป็นความแตกต่างของคนในโครงสร้างของ ร่างกาย ส่วนสูง น้ำหนัก รูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ความแตกต่างทางร่างกายระหว่างเพศหญิง เพศชาย และเชื้อชาติ

2. ความแตกต่างทางอารมณ์ คนเราจะแสดงออกทางอารมณ์อย่าง หลากหลายและมีความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมในขณะที่เกิดอารมณ์ได้ไม่เท่ากัน

การแสดงอารมณ์ออกมาจะมีระดับไม่เท่ากัน ซึ่งการแสดงออกของอารมณ์นี้จะเห็นชัดเจนมากในวัยรุ่น

3. ความแตกต่างทางสังคม ซึ่งจะแตกต่างไปตามพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว สถานะทางสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มารยาทและศีลธรรมที่แตกต่างกัน

4. ความแตกต่างทางสติปัญญา หมายถึงความแตกต่างของบุคคลในด้านการคิดคำนวณ ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว

5. ความแตกต่างในความถนัด ความต้องการและความสนใจ

6. ความแตกต่างในด้านบุคลิกภาพ เช่น บางคนร่าเริง แจ่มใส ชอบแสดงตัว ในขณะที่บางคนชอบเก็บตัว หรือก้าวร้าว เป็นต้น

2. พัฒนาการทางบุคลิกภาพ และพฤติกรรม

สุรางค์ โค้วตระกูล (2541 : 3) ได้อธิบายเกี่ยวกับบุคลิกภาพของมนุษย์ทั่วไปจะมีลักษณะร่วมที่เหมือนกันในฐานะมนุษย์ และมีลักษณะส่วนหนึ่งที่คล้ายกับทุกคนในสังคมและวัฒนธรรมที่ตนเป็นสมาชิก แต่ขณะเดียวกันจะมีคุณสมบัติที่พิเศษเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร นอกจากนี้ สุรางค์ โค้วตระกูล (2541 : 40 - 42) ได้กล่าวถึงทฤษฎีจิตสังคมของอิริสัน (Erikson) ไว้ว่า ทฤษฎีจิตสังคม (Psychosocial Theory) ได้แบ่งพัฒนาการทางบุคลิกภาพออกเป็น 8 ขั้น

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจ ความไม่ไว้วางใจ (Trust vs. Mistrust) เป็นขั้นในวัยทารกเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาต่อไป

ขั้นที่ 2 ความเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระความสงสัยไม่แน่ใจตัวเอง (Autonomous vs. Shame and Doubt) อายุ 2 - 3 ปี มีความอยากรู้อยากเห็นเพื่อต้องการสำรวจว่าคืออะไร

ขั้นที่ 3 การเป็นผู้คิดริเริ่ม การรู้สึกผิด (Initiative vs. Guilt) อายุประมาณ 3 - 5 ปี เด็กมีความคิดริเริ่มอยากทำอะไรด้วยตัวเอง จากจินตนาการของตนเอง อยากจะทำอะไรด้วยตัวเอง จากจินตนาการของตนเอง อยากจะทำอะไรไม่ฟังผู้ใหญ่

ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะทำกิจกรรมอยู่เสมอ ความรู้สึกด้อย (Industry Inferiority) อายุประมาณ 6 - 12 ปี เป็นวัยที่มีความต้องการจะทำอะไรอยู่เสมอไม่เฉยว่างแม้ว่าเด็กจะเจริญเติบโตอยู่ในวัฒนธรรมที่ไม่มีการศึกษา เด็กวัยนี้จะฝึกหัดอาชีพ สำหรับสังคมที่มีการศึกษาในโรงเรียนเด็กจะอยู่ในโรงเรียน หัดอ่าน หัดเขียน คิดเลข เด็กวัยนี้จะภูมิใจว่าทำอะไรได้ชิ้น และจะใช้ความพยายามอย่างมาก ผู้ใหญ่ต้องพยายามช่วยให้เด็กได้รับสัมฤทธิ์ผล ให้เขา

รู้ว่าเรามีความสามารถ เพื่อจะให้มีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเองจะต้องมีประสบการณ์ที่ ส่งเสริมให้เขาคิดว่าคนเราเก่ง มีความสามารถทำอะไรก็ได้ เพื่อจะไม่ให้เกิดปมด้อยอย่างเดียว แต่เด็กก็อาจจะคิดเทียบกันเอง เปรียบเทียบความสามารถกันเสมอ ครู และบิดา มารดา มีส่วนช่วยให้เด็กที่โชคไม่ดีที่ทำงานช้ากว่าคนอื่น หรือเรียนไม่เก่ง ได้แสดงความสามารถด้านอื่นที่เขาถืออยู่ เช่น ทำงานช้า แต่ฝีมือดีละเอียด หรือเล่นกีฬาเก่งทำกิจกรรมเก่ง การช่วยเหลือแบบนี้จะช่วยให้เด็กไม่มีปมด้อย และมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง

ขั้นที่ 5 อัตภาพ หรือการรู้จักตนเองเป็นเอกลักษณ์ การไม่รู้จักรู้ตนเอง หรือสับสนในบทบาททางสังคม (Ego Identity vs. Role Confusion) อีริกสัน กล่าวว่า เด็กวัยนี้อายุ 12 - 18 ปี รู้สึกว่าตนเองเติบโตเหมือนผู้ใหญ่ทุกอย่าง มีการเปลี่ยนแปลงทางเพศ ทั้งหญิงและชาย วัยรุ่นจะเริ่มคิดเหมือนผู้ใหญ่ มักจะตั้งคำถามถามตนเองว่าฉันคือใคร เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะประกอบอาชีพอะไร บางครั้งสับสน บางครั้งอยากเป็นเด็กอยากตัดสินใจทำอะไรเอง และรู้ว่าตนพร้อมที่จะก้าวไปสู่อนาคตของผู้ใหญ่ บางกรณีเด็กต้องการมีคนรัก เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก นอกจากนี้มักจะเลียนแบบผู้อื่น ตามอย่างผู้อื่น ซึ่งเป็นสาเหตุให้เข้ากับกลุ่มแก๊ง หรือพวกที่ก่ออาชญากรรมผู้ใหญ่บางครั้งก็มีส่วนทำให้เด็กวัยรุ่นมีอัตมโนทัศน์ทางลบ โดยการดูว่าและเรียกเด็กวัยรุ่นในทางที่ไม่ดี เช่น เรียนกว่า โสเภณี เพราะลูกสาวมีเพื่อนชายมาก จะทำให้ลูกสาวโกรธแค้นเลยทำตัวให้เป็นอย่างที่คุณแม่เรียก

ขั้นที่ 6 ความใกล้ชิดผูกพัน ความอ้างว้างตัวคนเดียว (Intimacy vs. Isolation) เป็นวัยที่เริ่มรู้จักตนเองมีจุดมุ่งหมายในชีวิต พร้อมทั้งจะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ ในฐานะเพื่อนสนิทที่จะเสียสละให้กันและกันได้รวมทั้งสามารถยินยอมเห็นใจซึ่งกันและกันหรือคิดแต่งงานมีบ้านเป็นของตนเอง คนที่ไม่สามารถเชื่อมอัตภาพได้ มักจะจบชีวิตแต่งงานด้วยการหย่าร้าง คนที่ไม่มีเพื่อนสนิทจะต้องอยู่คนเดียวอย่างอ้างว้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา

ขั้นที่ 7 ความเป็นห่วงชนรุ่นหลัง ความคิดถึงแต่ตนเอง (Generativity vs. Stagnation) จะเป็นห่วงเยาวชนรุ่นหลัง อยากสอนความรู้ให้ หรือช่วยงานทางด้านศาสนาเพื่อปลูกฝังคนรุ่นหลังให้เป็นคนดีต่อไป คนที่มีปัญหาในวัยนี้จะรักตนเองมากกว่าคนอื่น จะไม่ยอมเสียสละเวลาทำงานเพื่อช่วยเหลือคนอื่น ชอบอยู่คนเดียว และห่วงตนเอง

ขั้นที่ 8 ความพอใจในตนเอง ความสิ้นหวัง และไม่พอใจในตนเอง (Ego Integrity vs. Despair) เป็นระยะปั่นป่วนของชีวิตผู้อาวุโสบางท่านยอมรับได้ว่า ได้ดำเนินชีวิตมาดีที่สุดในแล้วมีความพอใจในสภาพชีวิตของตนเองไม่กลัวความตาย ตรงข้ามกับคนที่ปัญหาชีวิต ในระยะต้น ๆ และแก้ไขไม่ได้จะรู้สึกว่าคุณเกิดมาอย่างไม่ได้ทำประโยชน์อะไร ยังไม่พบกับ

ความสมหวัง ไม่มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ จึงไม่อยากตาย และชีวิตก็สายเกินแก้ไขได้

สงบ ประเสริฐพันธุ์ (2543 : 59 - 60) ได้กล่าวไว้ว่า เด็ก ก็คือเด็กที่กำลังจะเจริญเติบโตและพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง การที่เด็กจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่แบบใดขึ้นอยู่กับ โลกรอบกายที่ได้สัมผัส ได้ประสบ ได้ปะทะสังสรรค์ ดังคำประพันธ์ที่ไม่ปรากฏนามผู้แต่งที่มีเนื้อหาสาระดังนี้

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลาง คำคำหนักหนา เด็กก็จะเรียนรู้ที่จะกล่าวร้ายผู้อื่น

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลาง ความเป็นอริก็ว้าวุ่น เด็กก็จะเรียนรู้ว่าต้องสู้

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลาง เสียงหัวเราะเย้ยหยันเด็กก็จะกลายเป็นคนขี้อาย

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลาง ความขายหน้าเด็กก็จะรู้สึกผิด

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลาง ความอดกลั้นเด็กก็จะเรียนรู้ที่จะเป็นคนที่มี

ความอดทน

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลาง คำสนับสนุนให้กำลังใจ เด็กก็จะรู้สึกมีความมั่นใจ

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลาง คำยกย่องชมเชย เด็กก็จะเรียนรู้ที่ชื่นชมในสิ่งต่าง ๆ

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลางความยุติธรรมเด็กก็จะเรียนรู้ที่จะเป็นคนมีความ

ยุติธรรม

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลางความมั่นคง เด็กก็จะเรียนรู้ที่จะมีความศรัทธา

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลางการยอมรับ เด็กก็จะเรียนรู้ที่ชอบตนเอง

ถ้าเด็กมีชีวิตรอยู่ท่ามกลางความยอมรับ และมิตรภาพ เด็กก็จะเรียนรู้ที่จะรัก

ทุกสิ่งใน โลกนี้

3. ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

ซูราจ์ โค้วตระกูล (2541 : 158 - 161) ได้อธิบายความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์ว่า มนุษย์มีความต้องการ 5 ระดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางสรีระ (Physiological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานของร่างกาย เช่น ความหิว ความต้องการทางเพศ ต้องการพักผ่อน ถ้าอยู่ในสภาพที่ขาดจะกระตุ้นให้ตนมีกิจกรรมขวนขวายหาที่จะสนองความต้องการ

2. ความต้องการ ความมั่นคงปลอดภัย หรือสวัสดิภาพ (Safety Needs) เป็นความต้องการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง เป็นอิสระจากการถูกบังคับ

3. ความต้องการความรัก และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ (Love and Belonging Needs) มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะเป็นที่รักของผู้อื่นเป็นส่วนหนึ่งของหมู่

4. ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่า (Esteem Needs) ความต้องการนี้ประกอบด้วยความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ ต้องการให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเองมีความสามารถ มีคุณค่า และมีเกียรติ ต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น

5. ความต้องการที่จะรู้จักตัวเอง ตามสภาพที่แท้จริง และพัฒนาตามศักยภาพของตน (Needs for Self Actualization) ต้องการรู้จักค่านิยมของตนเอง รู้สภาพที่แท้จริงของตนเอง กล้าตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิต ประารถนาที่จะเป็นคนดีที่สุดในเท่าที่จะมีความสามารถทำได้ มีกระบวนการที่จะพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพที่ไม่มีจุดจบ ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า จิตวิทยาทางการศึกษา หรือจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งประกอบด้วยเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล พัฒนาการทางบุคลิกภาพและพฤติกรรม และความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน ต้องมีความรู้ความเข้าใจว่าในแต่ละช่วงของชีวิตนั้น พัฒนาการในแต่ละด้านจะแตกต่างกันออกไป สิ่งที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการในแต่ละช่วงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง ที่จะสนับสนุนหรือสกัดกั้นต่อการเสริมสร้างพัฒนาการของแต่ละคน การสร้างเสริมประสบการณ์เรียนรู้และทักษะต่างๆที่พึงประสงค์ต่อการดำเนินชีวิตจะส่งผลต่อคุณภาพของบุคคลในอนาคต สถาบันครอบครัว พ่อแม่ หรือผู้ให้การเลี้ยงดู เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อรูปแบบของพฤติกรรมเด็กถึงวัยรุ่น เพราะเป็นสิ่งแวดล้อมแรก ที่ใกล้ชิด การอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ สังคม และบุคลิกภาพที่ดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ภิรมย์ ลีกุล (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน ด้านการส่งต่อนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัญหาการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง ของครูที่ปรึกษา โดยรวม รายด้าน รายข้อ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัญหาการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง ของครูที่ปรึกษา จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยรวม รายงาน รายชื่อ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ปัญหาการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง ของครูที่ปรึกษา จำแนกตามระดับช่วงชั้น โดยรวม รายงาน รายชื่อ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ปัญหาการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดระยอง ของครูที่ปรึกษา จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยรวม รายงาน รายชื่อ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และในรายงาน ด้านการรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล พบว่าโรงเรียนขนาดกลางมีปัญหาแตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ .05 รายงานการส่งต่อนักเรียน พบว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ มีปัญหาแตกต่างโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

สัมภาษณ์ อุปัญญา (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานตาม ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนคำชะอีพิทยาคม จังหวัดมุกดาหาร สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมุกดาหาร การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนางานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนคำชะอีพิทยาคม โดยใช้กระบวนการนิเทศ โดยใช้แผนงาน การวางแผน (P) การปฏิบัติ ตามแผน (D) การตรวจสอบ (C) และการประเมินผลเพื่อปรับปรุง (A) โดยแบ่งการศึกษา ออกเป็น 2 ขั้นตอน คือขั้นเตรียมการและวางแผนดำเนินงาน และขั้นปฏิบัติตามแผน ทดลองใช้ระบบงาน ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ อาจารย์ทุกระดับชั้น 12 คน หัวหน้าระดับ และรองหัวหน้าระดับ 4 คน รวม 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือ คู่มือ การจัด กิจกรรมเพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และแบบสอบถาม แบบนิเทศ ติดตามการ ดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้

1. ขั้นเตรียมการและการวางแผนดำเนินงาน จากการศึกษา รวบรวมปัญหา พฤติกรรมนักเรียนและเสนอแนะให้ใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อแก้ปัญหาต่อ ผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษา โดยทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน ผู้บริหารสถานศึกษาทำ การแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงานเพื่อพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนคำ ชะอีพิทยาคม

2. ขั้นการปฏิบัติตามแผนและทดลองใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผล จากการนิเทศติดตามงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้แบบสอบถามการดำเนินงานระบบดูแล

ช่วยเหลือนักเรียน พบว่า กลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนมากขึ้นและเสนอแนะให้มีการติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและ
เห็นควรจัดดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมโรงเรียน

3. ผลจากการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
โรงเรียนคำชะอีพิทยาคม จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ครูที่ปรึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน โรงเรียนคำชะอีพิทยาคม
ครูที่ปรึกษา และคณะทำงานมีความรู้ความเข้าใจในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นอย่างดี
คณะทำงาน ทุกคนตระหนักและเชื่อว่าการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะช่วยพัฒนางาน
ฝ่ายปกครองได้เป็นอย่างดีหากแต่พบว่า ควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและให้จัด
งานนี้เป็นส่วนหนึ่งในงานสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

อัญฉวี พูลเพิ่ม (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบ
ดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนกันทรารมณ อำเภอกันทรารมณ จังหวัดศรีสะเกษ ผลจาก
การศึกษาพบว่า สภาพการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนกันทรารมณ
นักเรียนที่ถูกจัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ทั้งหมด 21 คน
ซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหา โดยมีหลักเกณฑ์ตามความรุนแรงและ
ความถี่ของพฤติกรรมซึ่งนักเรียนกลุ่มมีปัญหาส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนบ่อย ๆ จนสังเกต
ได้ หลังจากใช้กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน และกิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครองทำให้นักเรียนที่มี
ปัญหาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้น ได้โดยความช่วยเหลือของเพื่อนที่มีความสามารถ หรือมี
จุดเด่น จุดแข็งในด้านต่าง ๆ ได้ดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา และผู้ปกครองเกิดความ
ตระหนักและมีความใส่ใจดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากขึ้น และรับทราบถึงปัญหา นักเรียนที่พบ
ในโรงเรียน โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง

ผลการดำเนินงานพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
โรงเรียนกันทรารมณ ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียนที่มีปัญหาให้ดีขึ้น แต่ยังมี
ประเด็นที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มเติมต่อไปอีก ได้แก่ การป้องกัน และแก้ไขปัญหาการ
เสพยาเสพติดของนักเรียนที่ยังไม่หมดสิ้นไปทันที

พิชญ์มนชน์ สีกำเนิดไทย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการติดตามการดำเนินงาน
จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ปีงบประมาณ 2545

โดยมี ความมุ่งหมายการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สรุปข้อมูลได้ ดังนี้ โรงเรียนที่ตอบแบบสอบถามเป็น โรงเรียนขนาดกลาง มีจำนวนมากที่สุด คือ 160 โรงเรียน รองลงมา คือ ขนาดเล็ก จำนวน 139 โรงเรียน โรงเรียนมีการจัดนักเรียนในความดูแลจำนวน 21 - 25 คน ต่อครูที่ปรึกษา 1 คน มีจำนวนมากที่สุด คือ มี โรงเรียน 227 โรงเรียน รองลงมาคือ จำนวน 16 - 20 คน ต่อครูที่ปรึกษา 1 คน มีโรงเรียน 122 โรงเรียน โรงเรียน จัดครูที่ปรึกษาคูแลนักเรียนเพียงระดับใดระดับหนึ่ง มีจำนวนมากที่สุด คือ 393 โรงเรียน รองลงมา คือ จัดนักเรียนแบบคละมีจำนวนทุกระดับ จำนวน 122 โรงเรียน การดำเนินการ จัดระบบโรงเรียนยังไม่ดำเนินการเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพหรือศึกษาวิจัย คุณภาพของ กิจกรรม โฮมรูม ที่มีผลต่อคุณภาพนักเรียนมีมากที่สุดคือ มีจำนวน 170 โรงเรียน รองลงมา คือการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน โดยใช้รูปแบบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมีจำนวน 80 โรงเรียน ส่วนเรื่องที่ทางโรงเรียนกำลังดำเนินการมากที่สุดคือเรื่องบันทึกการปรับปรุงพัฒนา ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามผลที่ได้ จากการประเมินคุณภาพภายในมีจำนวน 269 โรงเรียน รองลงมาคือ ประเมิน คุณภาพ หรือศึกษาวิจัยคุณภาพของกิจกรรม โฮมรูมที่มีผลต่อ คุณภาพนักเรียนมีจำนวน 257 โรงเรียน สำหรับเรื่องที่โรงเรียนดำเนินการแล้วมากที่สุด คือ จัดทำแผนปฏิบัติงานการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมีจำนวน 480 โรงเรียน รองลงมา คือ จัดกิจกรรมโฮมรูม โดยใช้เวลาประมาณ 50 - 60 นาที ต่อสัปดาห์ มี จำนวน 465 โรงเรียน ซึ่งใกล้เคียงกับการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีจำนวน 464 โรงเรียน ปัญหาที่เป็นอันดับแรกของโรงเรียนซึ่งเป็นปัญหาที่มีมากที่สุด คือ ปัญหาการเรียนมี 148 โรงเรียน ปัญหาที่เป็นอันดับสองของโรงเรียนซึ่งมีปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจของครอบครัว มี 134 โรงเรียน และปัญหาที่เป็นอันดับสาม ของ โรงเรียน ซึ่งมีปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาพฤติกรรมอยู่ไม่นิ่งและสมาธิสั้นมี 80 โรงเรียน สำหรับปัญหาอื่น ๆ ที่พบในโรงเรียน ซึ่งเป็นปัญหาในอันดับต้น ๆ ที่น่าสนใจ คือ ปัญหาด้าน พฤติกรรมเกรี้ยวกร้าว ปัญหาด้านอารมณ์จิตใจ และปัญหาด้านการคุ้มครองนักเรียนของ ครอบครัว ผลที่เกิดขึ้น จากการที่โรงเรียนได้จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทำให้ โรงเรียนได้รับผลดี ครูมีความภาคภูมิใจในผลงานที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะผลที่เกิดกับนักเรียนทำ ให้นักเรียนมีคุณภาพ ครูได้ทำงานเป็นระบบ แม้ว่าการดำเนินงานจะพบปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่ เป็นการสนับสนุนการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่มีผลดีต่อนักเรียนทั้งการส่งเสริม ศักยภาพ ความสามารถของนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา จึงอาจนับได้ว่าโรงเรียนได้ ดำเนินการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ย่อมได้รับผลดีทั้ง โรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง

ในสถานะที่แตกต่างกันไป โดยมีโรงเรียนเป็นผู้นำในการคิดค้น โครงการ กิจกรรมใหม่ ๆ หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เหมาะสม เพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ก้าวหน้าและยั่งยืนต่อไป

จาวรรรณ รัตนมาลี (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของข้าราชการครูใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของข้าราชการครูใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 และเพื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของข้าราชการครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏ ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของข้าราชการครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ส่วนมากปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 91.16 เรียงลำดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย ด้านการคัดกรองนักเรียน รองลงมาคือด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการส่งเสริมนักเรียน และด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้าน
2. ปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของข้าราชการครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการส่งเสริมนักเรียน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน และด้านการส่งต่อนักเรียน
3. ข้าราชการครูที่มีสถานภาพในการทำงานและประสบการณ์ในการทำงานต่างกันซึ่งปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาการดำเนินงานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยรวมและเป็นรายด้าน 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่ข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาด้านการส่งต่อนักเรียนมากกว่าข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดใหญ่ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และโดยรวมยังพบว่าไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงเรียน

ขวัญชัย ชูมนุมราษฎร์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการติดตามการดำเนินงานจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยนักเรียนใน โรงเรียนพรเจริญวิทยา

โดยการใช้กระบวนการนิเทศภายใน ให้ความรู้และกำกับติดตามแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา ค้นคว้า ปราบกฏดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนพรเจริญ วิทยา ก่อนที่จะพัฒนาการดำเนินงานโดยใช้กระบวนการนิเทศภายในนั้น ครูที่ปรึกษาประจำ ชั้นเรียนมีความรู้เรื่องการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ดีพอ ไม่มั่นใจในการ ปฏิบัติ การดำเนินงานไม่เป็นระเบียบที่ชัดเจน ขาดการนิเทศติดตาม นักเรียนมีพฤติกรรมที่ผิด ต่อระเบียบวินัยของโรงเรียนมาก

2. ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนโดยใช้กระบวนการนิเทศภายใน วงรอบที่ 1 พบว่า ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนมี ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ การ รู้จัก นักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไข ปัญหาของนักเรียน การส่งต่อ ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่ยังมีปัญหาของครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนบางคน ที่ไม่มั่นใจในการปฏิบัติบางขั้นตอน วงรอบที่ 2 จึงได้จัดระบบในการนิเทศกำกับติดตามใหม่ แบบมีส่วนร่วม โดยให้ครูหัวหน้าระดับชั้นเรียน และครูรองหัวหน้าระดับชั้นเรียน ให้การนิเทศ กำกับติดตามทุกสัปดาห์ ทุกเดือน สรุปรายงานผลให้โรงเรียนทราบโดยผ่านฝ่ายปกครอง ทุกเดือน สรุปรผลการดำเนินงานเป็นภาคเรียน ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนสามารถดำเนินงาน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนที่ผิดต่อ ระเบียบวินัยของโรงเรียนได้เป็นอย่างมาก ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนเข้าใจ มั่นใจการปฏิบัติ มีการนิเทศกำกับติดตามอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ

ผลการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน พรเจริญ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ คือ ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้ง 5 องค์ประกอบ และยังมีส่วนร่วมในการนิเทศกำกับ ติดตาม แต่ก็ยังมีส่วนที่จะพัฒนาต่อไปอีกคือการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับ นักเรียน

ทวิศักดิ์ สนธิ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาครูที่ปรึกษาด้านการ ดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนสวายวิทยาคาร อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ก่อนการพัฒนาครูที่ปรึกษาไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านการดำเนินงานตาม ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไม่ได้นำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไปใช้ หลังจากดำเนินการ พัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การมอบหมายงาน การนิเทศ

กำกับติดตามในวงรอบที่ 1 พบว่า กรอบการศึกษาค้นคว้าทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อนักเรียน ครูที่ปรึกษามีการพัฒนาตนเองในด้านการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลใช้เครื่องมือหลากหลายขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว การคัดกรองนักเรียนสามารถวิเคราะห์ข้อมูล จัดกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มปกติ / มีปัญหาได้ การส่งเสริมนักเรียนมีการส่งเสริมนักเรียนที่หลากหลาย การป้องกันและแก้ไขปัญหามีการนำข้อมูลไปใช้แก้ปัญหอย่างได้ผล

จรรโลง ธนัญญา (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 3 – 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า โดยรวมมีระดับของผลที่เกิดจากการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายมาตรฐาน พบว่า ทุกด้าน มีผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เดนนิส (Dennis. 1981 : 4563 - A) แห่งมหาวิทยาลัยมิสซูรี โคลัมเบีย ได้ทำการวิจัยเรื่อง การควบคุมพฤติกรรมและวินัยนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. ห้องเรียนที่ครูใช้วิธีการควบคุมนักเรียนอย่างเคร่งครัดจะไม่มีผลอย่างแท้จริงต่อการมีวินัยของนักเรียน และนักเรียนจะมองว่าครูเป็นผู้ที่คอยควบคุมนักเรียนมากกว่า
2. นักเรียนจะชอบครูที่ให้การช่วยเหลือนักเรียนมากกว่าครูที่ควบคุมนักเรียนให้อยู่ในวินัยอย่างเคร่งครัด
3. ในการรักษาวินัยของนักเรียนจะ ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างครูที่ชอบช่วยเหลือนักเรียน และครูที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน
4. ในเรื่องการดูแลความประพฤติของนักเรียน ปรากฏว่าครูที่ละเลยกับครูที่มีความเคร่งครัดอย่างมาก จะมีผลต่อการรักษาวินัยของนักเรียน

แมกมุลเลน (McMullen. 1985 : 616 - A) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวินัยและระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตเมือง เพื่อเน้นการพัฒนาวัยรุ่น พบว่า ปัญหาทางวินัยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของโรงเรียน เพราะนักเรียนต้องการสิ่งแวดล้อมที่ดี ยืดหยุ่นได้ การวิจัยได้สนับสนุนให้โรงเรียนจัดระบบอย่างมีประสิทธิภาพไว้ ดังนี้

1. ฝึกครูในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีในการเรียนการสอน
2. สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดภายในโรงเรียน
3. พิจารณาแก้ไขปรับปรุงระเบียบวินัยและจำกัดขอบเขตการทำผิด
4. กำหนดการรับผิดชอบต่อปัญหา โดยการให้คำปรึกษา กำหนดแนวทางของพฤติกรรม
5. กำหนดโครงการให้นักเรียนหยุดพักการเรียนชั่วคราวในโรงเรียน
6. ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมรับรู้และเกี่ยวข้องในการรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน

โคล (Cole. 2000 : 3850 - A) ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยครูใหญ่ในด้านการควบคุมดูแลวินัยนักเรียนตามความคิดเห็นของครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่ในโรงเรียนของรัฐจอร์เจีย การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ช่วยครูใหญ่ได้ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมในการกำจัดกลุ่มนักเรียนที่จะรวมกลุ่มกันกระทำ ความผิดหรือมี พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานระหว่างแขกผู้มาเยี่ยมเยียนโรงเรียนกับบุคลากรของโรงเรียนควบคุมการเข้าชั้นเรียนของนักเรียน และประสานงานกับหน่วยงานกับ หน่วยงานสนับสนุนการทำกิจกรรมของนักเรียน ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้เกี่ยวกับ ความรับผิดชอบเบื้องต้นของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวินัยแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้การ เสริมสร้างบรรยากาศของโรงเรียนให้เกิดการสร้างสรรค์พฤติกรรมที่เหมาะสม การรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับความผิดทางวินัยของนักเรียนเป็นผู้ประสานงานกับบุคลากรภายนอก บุคลากร มาร่วมทำงาน และการบริหารงบประมาณ แต่ทั้ง 2 กลุ่มมีการรับรู้เรื่องอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ไม่แตกต่างกัน

มูชาโด (Muchado. 2003 : 2800) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจความจำเป็น ที่รับรู้สำหรับการให้บริการ ประเด็นที่จะเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการแนะแนวใน โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความกังวลใจเรื่องการสอบตกและการได้รับคัดเลือกเข้าทำงานที่ดี และวิธีที่เขาได้รับการปฏิบัติตอบ นอกจากนั้นยังพบว่านักเรียนรู้สึกไม่มั่นคงต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสมทุกชนิดดังนั้นจำเป็นต้องให้บริการช่วยเหลือการให้อำนาจเขาสำหรับ เผลอเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมผู้ปกครองและนักแนะแนวมืออาชีพแสดงความเป็นห่วง ในการให้การแนะแนวในโรงเรียนผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้ต่างระบุว่ามีความจำเป็นต้องมี การแนะแนวในโรงเรียน และยังพบผลการวิจัยครั้งนี้ว่า บทเรียนแนะแนวมีประโยชน์มาก ครูแนะแนวสมควรได้รับการฝึกอบรม

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศจะเห็นได้ว่าการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทำให้ครูได้ทำงานเป็นระบบมากขึ้น มีผลดีต่อนักเรียนทั้งเป็นการส่งเสริมศักยภาพความสามารถของนักเรียน การป้องกันแก้ไขปัญหา การจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนทำให้เกิดผลดีทั้งต่อโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง โดยเฉพาะนักเรียน การได้รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลทำให้สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ทันเวลาและเป็นระบบ ทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องดังกล่าว เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และเพื่อจะได้นำข้อสนเทศที่ได้ไปใช้ในการวางแผนในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ และ ประสิทธิผลต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY